

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DİSİPLİNLERARASI AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI BİLİM DALI**

**İLETİŞİM BECERİLERİ EĞİTİM PROGRAMININ BABA-ÇOCUK
İLİŞKİSİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR BÖYÜKMEDAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. ERCAN KOCAYÖRÜK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI AİLE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI BİLİM DALI

**İLETİŞİM BECERİLERİ EĞİTİM PROGRAMININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ
ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR BÖYÜKMEDAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. ERCAN KOCAYÖRÜK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Pınar BÖYÜKMEDAR tarafından Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK yönetiminde hazırlanan ve **25/01/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**İletişim Becerileri Eğitim Programının Baba-Çocuk İlişkisi Üzerine Etkisinin İncelenmesi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Aile Danışmanlığı Anabilim**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK

.....

(Danışman)

Doç. Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ

.....

Dr. Öğr. Üyesi Ersin UZMAN

.....

Tez No : 10179712

Tez Savunma Tarihi : 25/01/2022

Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Pınar BÖYÜKMEDAR

25/01/2022

TEŞEKKÜR

Tez yazma süresinde son sınıra gelmiş olmama rağmen benden umudunu kesmeyen, beni destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK'e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Bu araştırma benim için hem uzun hem de kısa soluklu bir yolculuk oldu. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan, beni destekleyen, motive eden, tüm nazımı çeken canım eşim Bircan BÖYÜKMEDAR'a teşekkürlerim sonsuz...

Başım her sıkıştığında araştırma süresince bana yol gösteren ve her konuda yardımcı olan Ümmü Gülsüm ALACA'ya, tezlerimizi bitirebilmek için birbirimize motivasyon kaynağı olduğumuz Esra Burçin ERTAN'a, can dostlarım Ayşenur GÜNEŞ ve Müge YILDIRIM'a çok teşekkür ediyorum.

Canım babam, her zaman eğitimimi destekledin. Bugün bu teşekkürü yazabiliyorsam senin payın da çok büyük...

Ve tez konumu belirledikten sonra dünyaya gelen canım oğlum Ege BÖYÜKMEDAR! Varlığınla tüm dünyamı ve hayata bakış açımı değiştirdin. Umarım bu çalışma da senin yoluna ışık olsun...

Pınar BÖYÜKMEDAR

Çanakkale, Ocak 2022

ÖZET

İLETİŞİM BECERİLERİ EĞİTİM PROGRAMININ BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Pınar BÖYÜKMEDAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK

25/01/2022, 88

Bu çalışmada 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalara yönelik hazırlanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın baba-çocuk iletişimi üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma deney grubu 12 ve kontrol grubu 12 olmak üzere 24 baba ile yürütülmüştür. Deney ve kontrol grupları seçkisiz atamayla oluşturulmuştur.

Veri toplama aracı olarak ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ve babaların demografik bilgilerine yönelik ‘Genel Bilgi Formu’ ve eğitim programının değerlendirilmesine yönelik ‘İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu’ kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan babalara araştırmacı tarafından hazırlanan 5 oturum süren ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ uygulanmıştır. Kontrol grubunda yer alan babalara herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Yapılan araştırmada deney grubundaki babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği (EÇİÖ)’den aldıkları ön test ve son test puanları Wilcoxon İşaretili Sıralar testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Ön testler ve son testler karşılaştırıldığında son testler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ayrıca deney ve kontrol grubundaki babaların (EÇİÖ)’den aldıkları son test puanları Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Buna bağlı olarak deney grubundaki babalara uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın baba ile ocuk arasındaki iletişimde olumlu yönde değişim sağladığı ve programın etkili olduğu söylenbilir. Araştırma sonucunda anne-baba görüşlerine göre babaların çocuklarıyla daha iyi bir ilişki içinde olması, çocuklarına daha fazla vakit ayırması, çocuklarıyla daha az çatışma yaşaması yönünde değişim sağladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Etkili İletişim, Baba ocuk İlişkisi, Baba Eğitim Programı, Baba Katılımı

ABSTRACT

Investigation Of The Effect Of Communication Skills Training Program On Father-Child Relationship

Pınar BÖYÜKMEDAR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Family Counseling

Advisor: Prof. Dr. Ercan KOCAYÖRÜK

25/01/2022, 88

In this study, the effect of the "Communication Skills Training Program", which was prepared for fathers with children between the ages of 6-10, on father-child communication was investigated. The research was carried out with 24 fathers, 12 in the experimental group and 12 in the control group. Experimental and control groups were formed by random assignment.

As the data collection tool, the 'Parent's Communication Scale' and the 'General Information Form' for the demographic information of the fathers and the 'Communication Skills Education Program Evaluation Form' for the evaluation of the education program were used. The "Communication Skills Training Program", which lasted 5 sessions, prepared by the researcher, was applied to the fathers in the experimental group. No studies were conducted on the fathers in the control group.

In the study, the pre-test and post-test scores of the fathers in the experimental group from the Parent-to-Child Communication Scale were compared using the Wilcoxon Signed Ranks test. When the pre-tests and post-tests were compared, it was seen that there was a significant difference in favor of the post-tests. In addition, the post-test scores of the fathers in the experimental and control groups were compared with the Mann-Whitney U test. It was observed that there was a significant difference between the experimental and control groups in favor of the experimental group.

Accordingly, it can be said that the "Communication Skills Training Program" applied to the fathers in the experimental group provided a positive change in the communication between the father and the child and the program was effective. As a result of the research, it has been seen that fathers have a better relationship with their children, spend more time with their children, and have less conflict with their children, according to the views of parents.

Keywords: Effective Communication, Father Child Relationship, Father Education Program, Father Participation

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	Vi
İÇİNDEKİLER	Viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	Xi
TABLolar DİZİNİ.....	Xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

	1
1.1. Problem Durum.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.6. Tanımlar.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

	8
2.1. Babanın Aile İçindeki Rolü/Babalık Rolü.....	8
2.2. Baba Çocuk İlişkisi.....	10
2.3. Baba Katılımı.....	12
2.4. Baba Katılım Modelleri.....	13
2.4.1. Lamb'ın Baba Katılımı Modeli.....	14
2.4.2. Belsky Süreç Modeli.....	16
2.4.3. Grossman, Pollack ve Golding İnteraktif Sistem Yaklaşımı.....	16
2.4.4. Fagan ve Barnet Modeli.....	17

2.4.5	Cabrera-Fitzgerald-Bradley-Roggman Modeli.....	17
2.5.	Baba Katılımının Çocuğun Gelişimine Etkisi.....	18
2.6.	Baba Eğitimi.....	19
2.6.1.	Yurt İçinde Uygulanan Baba Eğitim Modelleri ve Yapılan Çalışmalar...	20
2.6.2.	Yurt Dışında Uygulanan Baba Eğitim Modelleri ve Yapılan Çalışmalar	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM

3.1.	Araştırma Yöntemi.....	32
3.2	Çalışma Grubu.....	32
3.3	Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1	Genel Bilgi Formu.....	35
3.3.2.	Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği.....	35
3.3.3.	İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu.....	36
3.4.	İletişim Becerileri Eğitim Programı.....	37
3.5.	Verilerin Toplanması.....	40
3.5.1.	Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği İle Ön Testlerin Uygulanması....	41
3.5.2.	İletişim Becerileri Eğitim Programının Uygulanması.....	41
3.5.3.	Son Testlerin Uygulanması.....	45
3.6.	Verilerin Analizi.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1.	Nicel Bulguların Analizi.....	47
4.2.	Nitel Bulguların Analizi.....	49
4.2.1.	İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu (Baba) Analiz Sonuçları.....	49
4.2.2.	İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu (Anne) Analiz Sonuçları.....	59

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.	Tartışma.....	64
------	---------------	----

5.2. Sonuç.....	69
5.3. Öneriler.....	72
KAYNAKÇA	75
EKLER	I
EK 1. GENEL BİLGİ FORMU.....	I
EK 2. EBEVEYNİN ÇOCUĞUYLA İLETİŞİMİ ÖLÇEĞİ	II
EK 3. BABAMLA İLİŞKİM ÇALIŞMA SAYFASI.....	III
EK 4. EV ÖDEVİ FORMU-1.....	IV
EK 5. İLETİŞİM ENGELLERİ ÇALIŞMA SAYFASI.....	V
EK 6. EV ÖDEVİ FORMU-2.....	VI
EK 7. EV ÖDEVİ FORMU-3.....	VII
EK 8. ÇOCUĞUMLA İLETİŞİMDE YOL HARİTAM.....	VIII
ÖZGEÇMİŞ	IX

SİMGELER VE KISALTMALAR

AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
BADEP	Baba Destek Programı
DADS TIK	Dads Tuning İn To Kids
FACT	Fathers and Children Together
FAYAP	Fark Yaratan Babalar Eğitim Programı
NFI	National Fatherhood Initiative
PAT	Parents as Teachers
YFCF	Young Fathers Central Florida
%	Yüzde oranı

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Yaşları	33
Tablo 2	Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Eğitim Durumu	34
Tablo 3	Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Meslek Dağılımı	34
Tablo 4	Kolmogrov Smirnov Test Sonuçları	45
Tablo 5	Deney ve Kontrol Grupları Ön Test Mann-Whitney Sonuçları	47
Tablo 6	Deney ve Kontrol Grupları Son Test Mann-Whitney Testi Sonuçları	48
Tablo 7	Deney Grubu Ön Test-Son Test Wilcoxon Testi Sonuçları	48
Tablo 8	Kontrol Grubu Ön Test-Son Test Wilcoxon Testi Sonuçları	49
Tablo 9	‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Babalara Katkısına Yönelik Sonuçları	50
Tablo 10	İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Baba İle Çocuk Arasındaki İletişime Katkısına Yönelik Sonuçları	52
Tablo 11	‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın İçeriğine Yönelik Görüşlerin Sonuçları	55
Tablo 12	‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Süresine Yönelik Görüşlerin Sonuçları	57
Tablo 13	‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’na Yönelik Öneriler İle İlgili Sonuçlar	58
Tablo 14	Eşlerin ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ Öncesine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Görüşlerinin Sonuçları	59
Tablo 15	Eşlerin ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Eşlerine Yönelik Katkıları İle İlgili Sonuçları	60
Tablo 16	Eşlerin ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Baba-Çocuk Arasındaki İletişimine Katkıları İle İlgili Görüşlerinin Sonuçları	62

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacı ve problem durumu, araştırmanın önemi, sınırlılıkları ve varsayımları hakkında bilgi verilmiştir.

1.1.Problem Durum

Toplumların içinde bulunduğu kültür, babalığa yüklenen anlamı ve babalık faktörlerini etkilemiştir. Babaların, babalık rolünün getirdiği sorumluluklar gereği çocuklarına yönelik sergiledikleri babalık davranışları toplumdan topluma farklılık göstermekte, aynı şekilde babalık kavramı da tıpkı bu davranışlar gibi kültüre bağlı olarak farklı dönemlerde farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Erdem, 2019). Çocuğuna iyi bir babalık yapmak ve çocuğuna iyi bakım sağlamak ise babalık tanımlarının ortak noktasını oluşturmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2012).

Erkekler için babalık kavramı kadınlar gibi ‘doğurarak anne olmak’ tanımı gibi açık değildir. Baba çocuğuyla doğrudan biyolojik yolla açık bir şekilde ilişki kuramamaktadır. Babalar, çocuklarıyla kuracağı ilişkide annenin desteğine ve kabulüne ihtiyaç duymaktadır (Zeybekoğlu, 2013).

Anneler toplum nezninde hala çocuğun yetiştirilmesinde ve bakımını sağlamada birincil kişi olarak görülmektedir. Günümüzde geçmişten süregelen annelerin çocukların bakımında ve yetiştirilmesinde daha etkin rol alması, babanın ise ikinci planda kalması şeklindeki bakış açısı değişime uğramaktadır. Baba kavramı sadece para kazanan, evine ekmek getiren kişi olmaktan çıkıp çocuğunun bakımını anneye eşit derecede üstlenen, çocuğun yetiştirilmesinde anneye sorumlulukları paylaşan kişi olma yolunda değişim göstermektedir. Babaların da çocuklarıyla ilgili sorumluluk almasının beklenmesi durumu bilimsel araştırmalara da yansımış, araştırmacılar bir çocuk için baba kavramının anne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaya başlamıştır (Lewis ve Lamb, 2003).

Babalık rolü kavramının babalara atfettiği sorumluluklar ve babalığın anlamı tarihsel süreçte farklılık göstermiştir. Geçmişten günümüze babalara; dönemsel olarak

ahlak öğretmeni, ekmek parası kazanan kişi, evin otoritesini ve çocukların disipline olmasını sağlayan kişi, çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı olan kişi gibi roller verilmiştir (Punch, 2002). Geleneksel anlamda babalar, evin geçimini sağlayan sorumlu kişi rolünü üstlenmişlerdir (Cabrera vd., 2000).

1980 yılından sonra ise ‘yeni babalık’ kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır (Lamb, 2000). Yeni babalık kavramı; babaların çocuklarıyla daha çok vakit geçirmesi, anneye çocuğun bakımında ve yetiştirilmesinde destek olması gibi rol örüntüsü ortaya koymuştur (Cabrera vd., 2000). Babalar, eşlerine duygusal anlamda da destek sağlamış, doğum anında eşlerinin yanında yer almışlardır (Güngörmüş, 2018).

Babalara yeni rol ve sorumluluk yükleyen bu yeni görüş toplumlarca kabul görmeye başladıysa da geleneksel baba rolü devamlılığını sürdürmüştür (Lamb, 2000). Babalardan bir yandan kendisine atfedilen geleneksel rolü sergilemesi beklenirken bir yandan da toplumsal değişimlerin sonucunun getirdiği bu yeni sorumlulukları üstlenmesi beklenmiştir (Zeybekoğlu, 2013). Bu yeni gelişen babalık kültürü, babaların ebeveynlik hakkında bilgi edinmesi gereksinimini doğurmuştur (Brayn, 2013).

Zaman içerisinde baba rolünün değişime uğramasıyla birlikte yapılan araştırmalarda babaların çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdikleri ve dolayısıyla baba katılımının arttığı görülmektedir (Mezulis vd., 2004). Literatürde baba katılımının çocuğunun gelişimine olan etkisiyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Baba desteği çocuklarda dil gelişimi ve zeka düzeyini, analiz etme ve temel becerileri, akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir (Tezel Şahin ve Özyürek, 2010).

Stolz ve ark. (2005) çocuklarının bakımına aktif olarak destek sağlayan babaların çocuklarının gelecek yaşamında çok daha sosyal ve girişken olduklarını belirtmiştir. Bununla beraber babalar, çocuğun kişilik gelişiminde de önemli rol oynamaktadır (Bronstein ve Zlotnik 2008; Çağdaş, 2008; Güngörmüş Özkardeş 2011). Baba katılımının, çocukların gelişimin belirli dönemlerinde yaşamış oldukları öfke nöbetleri, aşırı hareketli olma, korku vb. dışsallaştırılan davranışlarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Wilson ve Prior, 2011). Yapılan araştırmalar tutarlı olarak göstermiştir ki baba katılımının

yüksek düzeyde olması çocukların sosyal-duygusal, psikolojik, bilişsel ve davranışsal gelişim alanlarındaki gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Sarkadi vd.,2007).

Babaların çocukların hayatına katılım göstermeleri, bakımına ortak olmaları, çocuğun eğitiminde aktif rol almaları gibi rolleri onların çocuklarıyla iletişimi noktasında belirli becerilere sahip olmaları gerektiği sonucunu doğurmuştur. Çocuğuyla nasıl etkili iletişim kurabileceğini bilen bir baba, çocuğuyla olan iletişiminin niteliğini artırarak onun gelişimine daha iyi katkı sağlayacaktır. İletişim becerilerinin kazanılması ya da var olan becerilerin artırılmasına yönelik babalara yönelik hazırlanmış olan eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Yapılan araştırmalarda babalara yönelik hazırlanmış olan eğitim programlarına katılan babaların çocuklarıyla ilişkilerinin olumlu etkilendiği ve baba katılımlarının arttığı görülmektedir (McBride ve McBride 1990, Taşkın ve Erkan 2009, Ünüvar 2008).

Bu çalışma ile babalara yönelik hazırlanmış olan ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’ ile alan yazındaki babalara yönelik eğitim ihtiyacına katkı sağlanmak istenmektedir. Araştırmanın problem cümlesi ‘Babalara yönelik hazırlanmış olan iletişim becerileri eğitim programı baba ile çocuğun iletişimine katkı sağlamakta mıdır?’ şeklindedir. Araştırmanın alt problemleri aşağıdaki şekildedir:

1. Deney ve kontrol grubunda yer alan babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney ve kontrol grubunda yer alan babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney grubunda yer alan babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Kontrol grubunda yer alan babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5. Programa katılan babaların görüşlerine göre İletişim Becerileri Eğitim Programı baba-çocuk iletişimine katkı sağlamakta mıdır?
6. Programa katılan babaların eşlerinin görüşlerine göre İletişim Becerileri Eğitim programı baba-çocuk iletişimine katkı sağlamakta mıdır?

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babaların çocuklarıyla iletişimlerinin niteliğinin artırılmasını konu edinmektedir. Araştırmanın amacı babaların, babalık rollerini daha iyi algılamaları ve çocuklarıyla iletişimlerinin daha sağlıklı olmasını sağlayabilmek adına babalara yönelik iletişim becerileri eğitim programının oluşturulması, uygulanması ve etkililiğinin sınanmasıdır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Alan yazında baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi ve getirdiği sonuçları inceleyen araştırma sayısının az olduğu görülmektedir (Lynn, 1984). Babaların araştırmalara dahil edilmemiş olması tesadüfi değildir. Freud ve Bowlby'nin çocuğun gelişiminde annenin daha etkili olduğuna yönelik görüşleri, babaların yapılan araştırmalarda incelemeye alınmamasına neden olan önemli etkenlerden biri olmuştur (Parke, 1981).

Freud, annenin bebeğin gelişiminde ne kadar önemli olduğunu vurgulamakta, babaların ise bebek üzerinde pek bir etkisi olmadığını fakat çocukluğun ilerleyen zamanlarında bazı etkileri olabileceğini ileri sürmektedir (Koçak, 2004). Bowlby (1951) ortaya koymuş olduğu Bowlby Bağlanma Kuramı ile ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimi inceleyen ilk kişidir. Bağlanma figürü olarak annenin önemini vurgulamış, anne ile çocuk arasındaki bağın biyolojik temelli olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak babaların anneyi destekleyen kişi rolünde olduğunu ifade etmiştir (Parke, 1981). Oysa ki çocuk için bağlanma figürü sadece anne olarak görülmemektedir. Babanın çocuğuyla oyun aracılığıyla kurduğu ilişki onun anne olmadan dış dünyayla ilk bağlantısını kurması yolunda desteklemektedir (Ababay, 2016).

Babaların bebekleriyle ilişkisini ilk kez inceleyen kişiler Schaffer ve Emerson'dur. Babaların bilimsel araştırmalarda göz ardı edildiğinin fark edilmesine 1964'te Schaffer ve Emerson'un 'Bebekte Bağlanmanın Gelişimi' ve 'Anne Yoksunluğu' alışmaları ışık tutmuştur. alışmalarında ortalama 9 aylık olan bebeklerin ebeveynlerinden ayrıldıklarında nasıl tepki verdiklerini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre bebeklerin anneden ayrıldıklarında vermiş oldukları tepkinin babadan ayrıldıklarında vermiş oldukları tepkiden daha fazla olduğu görülmüştür (Ekşi, 1999). Buna benzer olarak ortalama 18 aylık bebekler ile yapılan araştırmada bebeklerin her iki ebeveyne de tepki gösterdiği sonucuna varılmıştır (Güngörmüş, 1986).

Babalar ile ilgili yapılan araştırmaların artmasının sonucunda aile içinde babanın rolü ve önemi daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Fakat yine de ergenlik dönemi öncesine yönelik baba-ocuk ilişkisini inceleyen araştırma sayısı azdır (Yılmazçetin, 2003). Alan yazın taraması yapıldığında baba-ocuk ilişkisi ve baba katılımı ile ilgili okul öncesi döneme ve ergenlik dönemine yönelik çalışmaların daha fazla olduğu fakat 6-10 yaş aralığını kapsayan ilkokul dönemiyle ilgili çalışmaların az olduğu görülmektedir. (Tezel şahin 1998, Tutkun 2017, Uzun 2016, Ünüvar 2008). Bu sebeple çalışma grubu olarak 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalar tercih edilmiştir.

Yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar sonucunda çocuğun eğitiminde babanın anne kadar önemli olduğu ortaya konulmuştur (ağdaş 2008, Riley vd. 2000, Segrin ve Flora 2005, şahin 1998). Baba-ocuk ilişkisinin çocuğun gelişimindeki etkilerini ortaya koyan çalışmalar ve babanın ocuk için ne kadar önemli olduğu göz önüne alınarak babaların babalık rolleri hakkında farkındalık kazanmaları, çocuklarıyla daha sağlıklı iletişim kurabilmeleri açısından babalara yönelik hazırlanmış olan eğitime ihtiyaçları vardır. Ülkemizde babalara baba olmak ile ilgili bilgi içeren bir eğitim imkanı sunulmamaktadır (Koçak, 2004).

Ülkemizde babaların bu ihtiyaçlarına yönelik ilk olarak 1996 yılında Anne ocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) Baba Destek Programı'nı pilot araştırma şeklinde başlatmıştır. Programın amacı ocuk bakımı, ocuk gelişimi ve babanın ocuk için önemi hakkında farkındalık oluşturmaktır. Yapılan pilot uygulamalar sonucunda program süresi 2003 yılından itibaren 13 hafta olarak belirlenmiştir. Programa 2-10 yaş aralığında çocuğu olan

okuryazar babalar katılabilmektedir. Gruplar 15 kişiyle sınırlandırılmakta ve her oturum 2.5 saat sürmektedir. Programla ilgili tüm içerik ve materyaller AÇEV tarafından sağlanmaktadır (Koçak, 2004).

Ülkemizde babalara yönelik hazırlanmış olan eğitim programları genellikle 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönemde çocuğu olan babalara yöneliktir (Tezel Şahin 1998, Tutkun 2017, Uzun 2016, Ünüvar 2008). Bu çalışmanın babalara yönelik hazırlanmış olan ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’ ile alan yazındaki 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalara yönelik eğitim ihtiyacına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu çalışma 6-10 yaş aralığında çocuğu olan ve araştırmaya gönüllü katılan babalar ile sınırlıdır.
- 2.Bu araştırma deney grubunda yer alan 12 baba ile sınırlıdır.
3. Araştırma İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın uygulanmasıyla sınırlıdır.

1.5.Araştırmanın Varsayımları

1. İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın değerlendirilmesinde sorulan sorulara içtenlikle cevap verildiği kabul edilmiştir.
2. İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın geliştirilmesinde kendilerine başvuru olan uzmanların görüşleri yeterlidir.
3. Ebeveynin Çocuğuyla Olan İletişimi Ölçeği’nin İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın etkililiğini ölçtüğü kabul edilmiştir.

1.6.Tanımlar

Babalık rolü: Babalık rolü, en genel anlamda babanın çocuğunu kabullenmesi, çocuğunun gereksinimlerini karşılaması ve çocuk ile ilgili sorumluluk alması olarak tanımlanmaktadır (Engel ve Breaux, 1994).

Baba katılımı: Babanın çocuğuyla olan iletişimini ve etkileşimini, beraber geçirdikleri zamanı, oynadıkları oyunları ve babanın çocuğuna olan tutumunu kapsamaktadır (Cabrera vd., 2007). Fakat alanyazında baba katılımı kavramının ortak bir tanımına rastlanılmamaktadır (Aktaş, 2017). Baba ile çocuğun etkileşimi ve bunun aile içinde etkileri kavramları baba katılımının tanımında kullanılan ortak kavramlar olarak görülmektedir (Cabrera vd., 2007).

İletişim becerileri: Sözel olan veya sözel olmayan mesajlara duyarlı olma, etkin dinleme ve etkili bir şekilde tepki verme olarak tanımlanmaktadır. (Egan, 1994).

Baba eğitim programı: Babaların çocuk gelişimi konusunda bilgi edinmeleri, çocuklarıyla daha iyi bir iletişim ve ilişki kurabilmeleri için beceri edinmelerine katkı sağlamayı amaçlayan bir eğitim programı olarak tanımlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM/KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ‘Babanın Aile İçindeki Rolü’, ‘Baba-Çocuk İlişkisi’, ‘Baba Katılımı’, ‘Baba Katılım Modelleri’, ‘Baba Eğitimi’ ve ‘Yurt İçi ile Yurt Dışında Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar’ ile ilgili bilgi verilmiştir.

2.1. Babanın Aile İçindeki Rolü/ Babalık Rolü

Aile kavramı genel olarak anne, baba ve çocuktan oluşan en küçük toplumsal kurum olarak tanımlanmaktadır (Yörükoğlu, 2012). Toplumu oluşturan en küçük birim olarak ailenin en temel işlevlerinden biri, bireyin eğitiminde ilk aşamayı oluşturması ve bireyin sosyalleşmesini sağlayarak onu topluma hazırlamasıdır (Çoraklı, 2007). Çocuk aile içerisindeki ilişkileri gözlemleyerek sosyal ilişkilerle ilgili tutum ve davranışlarını ilk olarak ailede kazanmaktadır. Bu sebeple çocukların yetiştirilmesinde anne ve babanın rolü önemlidir.

Babalık rolü, babanın çocuğunu kabullenmesi, çocuğunun gereksinimlerini karşılaması ve sorumluluk alması olarak tanımlanmaktadır (Engel and Breaux, 1994). Geçmişe baktığımızda babaların aile içindeki rolü çalışarak evi geçindirmek olarak görülmektedir. Fakat günümüzde artık bu durum değişmekte ve babalardan çocuk bakımına ve ev işlerine destek sağlaması da beklenmektedir (Zeybekoğlu, 2013). Modern babalık rolünde babalar çocuklarıyla yakın ilişkiler kuran, ev işlerine yardımcı olan ve çocuk bakımına katkı sağlayan bir rol üstlenmektedir (Duran, 2010).

Babanın aile içindeki rolü zamanla değişime uğramıştır. Babalık rolünün değişimine bakıldığında dört farklı aşamadan geçtiği görülmektedir. 18. yy - 19. yy da babalar ahlak öğretmeni olarak rol oynamışlardır. Feodal üretimin hakim olduğu bu dönemde aileler çocuğa iş gücü olarak bakmaktadır (Taşkın, 2011). Onur (2012) batı toplumlarında Orta Çağ Hristiyan öğretilerinin aile yaşamını belirlediğini ve bunun babalığın temelini ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde babanın rolü öncelikle kendisinin iyi bir hristiyan olarak yaşamını sürdürmesi ve çocuğuna okuma yazma öğretmek onun kutsal kitap hakkında bilgilenmesini sağlaması olarak görülmüştür (Güngörmüş, 2012).

19.yy - 20. yy arasında babalar ekmek parası kazanan kişiler olarak görülmüşlerdir. Artık temel geçim kaynağı sanayi üretimi olmuştur. Daha öncesinde tüm aile bireyleri üretime katılırken artık yalnızca babalar kaynak sağlayıcı olarak sorumluluk almıştır (Lamb, 2000). Endüstri devrimiyle birlikte babaların hem uzakta olması hem de uzun süre çalışma hayatında bulunması annenin rolünde değişimlere sebep olmuş ve annenin sorumlulukları artmıştır. Bakım veren birincil kişi anneler olmuş ve babalar yardımcı olarak görülmüştür (Pleck ve Pleck 1997). Buna bağlı olarak babaların da aile içindeki rolü değişime uğramıştır.

1940-1945 yılları arasındaki savaşlar nedeniyle aile içinde baba yokluğunun yaşanması babanın önemini artırmıştır. Bu dönemde babanın rolü otoriter olmak, disiplini sağlamak ve adaletli davranmak iken anne ise aile içindeki ilişkileri düzenleyen arabulucu kişi rolünü üstlenmiştir. 1965 yılından günümüze gelen dönemde ise babaların çocuk bakımına aktif olarak katıldığı dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde babalar eşleriyle birlikte doğuma girmiş, çocuklarıyla cinsiyet ayırt etmeksizin aktif olarak ilgilenmişlerdir (Güngörmüş, 2012).

Ülkemizde babalık rolünün benzer şekilde değişime uğradığı söylenebilir. Büyüklerin yanında çocuğunu sevmenin ayıp sayılması, çocuğunu sevdiğini belli ederse çocuğun şımaracağı gibi inançlar günümüzde farklılaşmıştır (Yörükoğlu, 2012). Çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, annelerin çalışma hayatına daha fazla katılım göstermesi gibi sebepler babanın rolünde değişiklikler meydana getirdiği gibi bu durum babanın önemini artırmıştır (Güngörmüş, 2012).

Babalık rolünün yıllar içindeki değişimi tüm dünyada aynı şekilde yaşanmamıştır. Avrupa ülkelerinde bu durum benzerlik gösterirken örneğin Asya kıtasında ataerkil yapı değişime direnç göstermiştir. Yine de yapılan araştırmalarda genç babalar kendi babalarına nazaran çocuk bakımına daha çok katıldıklarını ifade etmişlerdir (Yeung, 2013).

Babanın rolünün yıllar içinde bu denli değişime uğramasına karşın babalarla ilgili yapılan araştırmaların sayısı oldukça azdır. Anne-çocuk ilişkisi pek çok araştırmaya konu

olurken babalar yıllarca göz ardı edilmiştir. Hatta dilimizde bile anne kavramı belirli sözcüklere, deyimlere ve atasözlerine yansımıştır (Güngörmüş, 2012).

Babaların sadece biyolojik olarak gerekli görülmesi, annelerin çocuk bakımı konusunda daha donanımlı olduklarının düşünülmesi ve buna bağlı olarak çocuğun bakımını üstlenen kişinin anne olması gerektiği inancı, annenin bebeğini dokuz ay karnında taşıması sebebiyle çocuğuyla arasında özel bir bağ olduğu ve çocuk üzerindeki etkisinin daha çok olduğu gibi görüşler annenin çocuk için babadan daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Yavuzer, 2012). Anneyle çocuk arasındaki ilişkinin baba-çocuk ilişkisine göre daha kuvvetli olduğu görüşü literatürde ‘baba kırılmalılığı hipotezi’ kavramı olarak tanımlanmaktadır (Cummings vd. 2004).

Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi iş bulmalarını kolaylaştırmış ve onları ekonomik açıdan bağımsız hale getirmiştir. Çalışma hayatında aktif olan kadın, gününün çoğunu dışarıda geçirmesi sebebiyle erkekler de ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili sorumluluk almak durumunda kalmıştır. Boşanmış ya da dul erkekler çocuk bakımı, çocuğun eğitimi gibi konularda sorumluluk üstlenmişlerdir. Aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesinin getirdiği değişen sorumluluklar da babanın rolündeki değişimde etkili olmuştur (Güngörmüş, 2012). Özetle kültürel, sosyal, ekonomik, bilimsel ve politik faktörlerin babalık rolünü etkilediği görülmektedir (Uzun, 2016).

2.2. Baba Çocuk İlişkisi

Lamb (1975) babaları ‘çocuğun gelişiminde unutulmuş katkıda bulunanlar’ olarak tanımlamıştır. Çocuğun yaşamının ilk yıllarında annenin bakıma daha aktif olarak katılması, anne ile bebek arasında bağın önemine vurgu yapan yaklaşımlar, babaların ikinci planda kalmasına neden olmuştur (Parke, 1981). Kültürel, sosyal, ekonomik, bilimsel ve politik faktörler babaların babalık rolü davranışlarını etkilemiştir (Uzun, 2016). Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi kadınların iş hayatına katılmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum babanın sorumluluklarında değişime neden olmuştur. Babalar da anneler kadar çocuklarının eğitimine katkı sağlamaya ve onların bakımını üstlenmeye başlamışlardır (Öz, 2005). Cüceloğlu (1992) baba-çocuk ilişkisinin çocuğu bağımsızlaştırdığını, çocuğun kendine olan özgüvenini artırdığını ifade etmiştir.

Kuruçırak (2010) babalık rolü algısı olumlu olan babaların baba katılımlarının arttığını belirtmiştir. Ladd (2000) çocuklara problem çözme ve dil gelişimi testlerinin uygulandığı araştırmalarda baba-çocuk ilişkisi yakın olanların daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Baba-çocuk ilişkisine bakıldığında babaların çocuklarıyla genellikle boğuşma, güreşme gibi fiziksel oyun oynadıkları görülmüştür (Davashgil, 2017).

Baba-çocuk ilişkisine etki eden faktörler genel olarak çocuk ve babanın yaşı, cinsiyeti, babanın öğrenim durumu, babaların sosyo-ekonomik düzeyleri, baba ve çocuğun karakter özellikleri, babanın çalışma hayatı olarak sıralanabilir (Tutkun, 2017). Güngörmüş (1986) erkek çocuklarının 2 yaşından itibaren babalarını tercih etmeye başladıklarını belirtmiştir. Dumont ve Paquette (2013) yaptıkları araştırmada çocuğun cinsiyetinin baba çocuk arasındaki aktif ilişkiyi etkilediği sonucuna varmışlardır. Babaların kız çocuklarına oranla erkek çocuklarıyla daha aktif ilişkide buldukları görülmüştür. Torres vd. (2014) ise babaların erkek çocuklarıyla ev dışında boş zaman etkinliğine katılmasının onların davranış problemlerini azalttığını belirtmiştir.

Babaların çalışma yaşamı ve çalışma süresi baba-çocuk ilişkisine etki eden bir diğer faktördür. Uzun saatler çalışan babalar eve geldiklerinde dinlemeyi daha çok tercih etmekte dolayısıyla baba katılımları daha az olmaktadır. Bu da baba-çocuk arasındaki etkileşimi olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışma koşulları daha iyi ve mesai saatleri daha kısa olan babaların baba katılımlarının daha fazla olduğu görülmektedir (Raeburn, 2015).

Baba-çocuk ilişkisini etkileyen faktörlerden biri de annenin babaya olan davranışları ve babaya bu noktada imkan tanınmasıdır. Annenin babanın ev işlerini kendisi kadar iyi yapamayacağını düşünmesi, babaya ev işlerini öğrenmesi noktasında sınırlayıcı ve engelleyici davranması literatürde 'anne bekçiliği' olarak tanımlanmaktadır (Allen ve Hawkins, 1999). Hauser (2012) annelerin tıpkı ev işlerinde yaptıkları gibi çocuk bakımı konusunda da eşlerinin yetersiz olduğuna ilişkin sahip oldukları inancın baba-çocuk arasındaki ilişkiyi kısıtladığını belirtmiştir.

Babaların sosyoekonomik düzeyi açısından çocuklarıyla olan ilişkileri incelendiğinde yüksek sosyoekonomik düzeyde olan babaların baba katılımlarının daha

fazla olduğu gör÷lmektedir (Nettle, 2008). Baba yokluğu da baba çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörlerden biridir (Call, 2002). Svanum ve ark. (1982) yaptıkları araştırmada 6-11 yaşları arasında 6500 çocuğa zeka testi uygulamışlardır. Babası olan çocukların diğerlerine göre daha yüksek puan aldığı gör÷lmüştür.

2.3. Baba Katılımı

Cabrera vd. (2007) baba katılımı kavramının babanın çocuğuyla olan iletişimi ve etkileşimini, beraber geçirdikleri zamanı, oynadıkları oyunları ve babanın çocuğuna olan tutumunu kapsadığını ifade etmektedir. Baba katılımı ile ilgili çalışmaların yaygınlaşmış olmasına rağmen hala baba katılımı kavramının ortak bir tanımına rastlanılmamaktadır (Aktaş, 2017). Ancak baba katılımının tanımı yapılırken kullanılan ortak kavramlar baba ile çocuğun etkileşimi ve bunun aile içinde etkileri olarak gözlenmektedir (Cabrera vd., 2007).

Parke (1995)' ye göre baba katılımını etkileyen faktörler arasında babanın bireysel özellikleri, ailenin özellikleri ve toplumun yapısı yer almaktadır. Babanın bireysel özellikleri kapsamında babanın ebeveynliğe ilişkin tutumu, kendi ailesiyle olan ilişkisi, motivasyon ve becerileri bulunmaktadır. Aile özelliklerinde ise evlilik ilişkisi, baba ve çocuk ilişkisi, annelik beçiliği gibi kavramlar yer alırken toplumun yapısı faktöründe ise babanın iş durumu, baba olma yaşının bulunduğunu belirtmiştir.

Uludağlı (2017), baba katılımını etkileyen faktörleri babanın kişisel özellikleri, annenin çalışma hayatı, babanın sosyo-kültürel özellikleri, çocuğun cinsiyeti ve yaşı, babanın eşiyle ilişkisi ve eşin babaya desteği olarak sıralamaktadır. Baba katılımının çocuklar üzerinde uzun vadede daha olumlu sonuçlar doğurduğu gör÷lmektedir (Pleck, 1997). Baba katılımının düzenli ve aktif şekilde sağlanması baba katılımının çocuğun gelişimine fayda sağlayabilmesinde önemli bir faktördür (Sarkidi vd., 2008).

Baba katılımı, kişinin kendi babasıyla olan ilişkisinden etkilenmektedir. Kendi babasının katılımını deneyimleyen babaların çocuklarıyla ilişkilerinin daha olumlu tutum sergilediği gör÷lmektedir (Cabrera vd., 2000). Günümüzde babaların kendi babalarına oranla daha katılımcı olduğu gör÷lmektedir (Ünlü, 2010). Babalığa bakış açısı olumlu olan

ve baba olmayı anlamlı bulan babaların çocuklarının hayatına daha fazla katılım sağladığı görülmüştür (Zeybekoğlu, 2013).

Kuzucu (1999), babalık rolünü evin geçimini sağlamak, evde otorite kurmak olarak görmenin yanı sıra çocuğun bakımıyla ilgili sorumluluk almak, çocuğuyla yakın ilişki kurmak olarak algılayan babaların çocuklarının hayatına daha fazla katılım gösterdiğini belirtmiştir. İlk çocukta babalar katılım sağlamaya daha istekliken çocuk sayısı arttıkça babaların ilgilerini ve zamanlarını paylaşmak durumunda kalması babaların babalık doyumlarını azaltabilmektedir. Buna bağlı olarak da babalık rolü algısı olumsuz etkilenebilmektedir (Şahin, 2012). Bu sebeple ailedeki çocuk sayısının baba katılımını etkileyen faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Çocuğun yaşı arttıkça baba katılımının arttığı gözlemlenmekte ve bununla birlikte babaların erkek çocuklarıyla daha çok iletişim kurabildikleri, çocuğun bakımı konusunda daha fazla katılım sağladıkları görülmektedir (Akgöz Aktaş, 2017; Can, 2017).

Erkeklerin ilk kez baba olma yaşının baba katılımını etkilediği görülmektedir. 23 yaş ve altı erken baba olma yaşı belirtilirken, 24-29 yaş aralığı zamanında ve 30 yaş ve üzeri de geç baba olma yaşı olarak görülmektedir (Duran, 2010). Baba katılımı babaların ilk ebeveyn olma yaşından etkilendiği gibi çocuğun yaşına göre de değişmektedir.

Şahin (2012), yaşı daha ileri olan ve mesleki açıdan doyum sağlamış olan erkeklerin baba katılımının artmakta olduğu ve çocuklarının eğitimine daha etkin bir şekilde katkı sağladıklarını belirtmektedir. Öz yeterlilik algısı da baba katılımını etkileyen faktörler arasındadır (Kwok, 2012). Yapılan araştırmalar baba katılımı ile öz yeterlilik algısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Trahan 2017, Uludağlı 2017). Erkeklerin kendisini ebeveynliğe hazır hissetmesinin, babalıktan doyum almasının ve babalığa yönelik olumlu tutum sergilemesinin yaşa bağlı olarak arttığı gözlemlenmektedir (Seçer vd.,2007).

2.4. Baba Katılım Modelleri

Baba katılımı denildiğinde ilk akla gelen Lamb (1987) baba katılımını etkileşim, ulaşılabilirlik ve sorumluluk olmak üzere 3 boyutta ele almıştır. Palkovitz ve Hawkins

(1999) Lamb'ın baba katılım modelinin sosyal, bilişsel ve duygusal yönlerinin eksik olduğunu ve baba katılımının daha çok boyutlu ve çok yönlü olduğunu dile getirmişlerdir. Baba katılımını açıklarken sadece çocukla yapılacak aktivitelerin zamanla ölçülmesinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Palkovitz baba katılımıyla ilgili 15 tür belirlemiştir. Bunlar; düşünce süreçleri, iletişim, izleme, hatalar, öğretme, bakım verme, erişilebilirlik, sevgi, koruma, planlama, duygusallığı destekleme, paylaşılan faaliyetler, ortak ilgi alanları, sağlama ve çocuklarla ilgili bakım şeklinde sıralanmaktadır (Enöz, 2021). Daha sonra ise Hawkins ve ark. 2002 yılında baba katılım envanterini geliştirmişlerdir.

Baba katılım modelleri şu şekilde sıralanabilir:

- Lamb Modeli
- Belsky Süreç Modeli
- Grossman, Pollack Ve Golding İnteraktif Sistem Yaklaşımı
- Fagan ve Barnet Modeli
- Cabrera-Fitzgerald-Bradley-Roggman Modeli

2.4.1. Lamb'ın Baba Katılım Modeli

Bu modelde baba katılımı etkileşim, ulaşılabilir olma ve sorumluluk olmak üzere 3 boyutta ele alınmaktadır (Lamb, 1987). Etkileşim boyutu, babanın çocuğuyla birebir olarak geçirdikleri etkinlikleri kapsamaktadır. Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasında ona yardımcı olmak, oyun oynamak buna örnek verilebilir.

Ulaşılabilir olma boyutu çocuğun babasıyla iletişim kurmak istediğinde babasına kolaylıkla ulaşabilmesini ifade emektedir. Ulaşılabilir olmak sadece fiziksel olarak ulaşılabilir olmayı değil, psikolojik olarak da ulaşılabilir olmayı kapsar. Babanın evde bulunduğu zaman dilimi içinde çocuğuna vakit ayırması, ödevlerine yardım etmesini istediğinde ona rahatlıkla ulaşabilmesi buna örnek verilebilir.

Sorumluluk boyutu ise çocuğun bakımıyla ilgili babanın bazı görevlerini üstlenmesini içermektedir. Örneğin; okuldaki veli toplantılarına katılmak, çocuğu doktora götürmek, randevu almak vb. (Lamb, 2000). Bunların planlama noktasında genellikle annelerin daha aktif olduğu görülmektedir (Duran,2010).

Lamb'a göre baba katılımını etkileyen faktörle; yetenek, güven, motivasyon ve destektir. *Yetenek ve güven* faktörü, babanın çocuğuyla etkileşiminde kendine güvenmesi, kendini bir baba olarak yeterli görmesi ve gerekli becerilere sahip olduğunu düşünmesi olarak tanımlanabilir. Baba, çocuğuyla arasındaki iletişim ve etkileşimle ilgili becerileri, çeşitli eğitim programlarıyla sağlayabilir. Ayrıca babanın çocuğuyla birlikte yapmaktan zevk aldığı aktivitelerde bulunması onun çocuğuyla etkileşimiyle ilgili beceri kazanmasına yardımcı olmaktadır (Lamb, 2004).

Motivasyon faktörünün kapsamında babanın kişilik özellikleri, kişisel gelişim hikayesi ve inançları yer almaktadır. Babanın kendi babasıyla olan iletişimi, kendi babasının katılımı, baba olduğu yaş, toplumsal cinsiyet inançları, sosyalleşme değişkenleri gibi faktörler babaların kişisel gelişim hikayesini değerlendirirken göz önüne alınmaktadır. Özellikle kişinin kendi babasından görmüş olduğu katılım, çocuğuyla olan ilişkisini şekillendirmektedir. Babalar bu noktada kendi babalarından gördüklerini yapabilecekleri gibi eksikleri telafi etme yolunu da seçebilmektedirler (Lamb, 2004).

Motivasyon faktöründe babaların kişisel hikayeleriyle ilgili sosyalleşme değişkeni karşımıza çıkmaktadır. Sosyalleşme kavramı, erken sosyalleşme ve sonradan sosyalleşme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Erken sosyalleşme, bireyin çocukluğunda ya da yetişkinliğinde çocuk bakımı konusunda kazandığı deneyimler olarak ifade edilebilir. Örneğin, abi olarak küçük kardeşinin bakımına destek olmak ya da yetişkinlikte daha önce bir çocuğun bakımını üstlenmiş olması gibi. Sonrada sosyalleşme ise hamilelik öncesi dönemde başlamaktadır. Sonradan sosyalleşme kavramı, babanın çocuk bakımı, çocuk gelişimi konularında bilgi edinerek hem doğum anında anneye destek sağlaması hem de doğum sonrasında çocuk bakımına ortak olması durumudur (Lamb, 2000).

Üçüncü faktör olan *destek* faktörü ise annenin babaya çocuğuyla etkileşimi noktasında sağlamış olduğu desteği kapsamaktadır. Burada eşler arasındaki ilişki ve roller

değişkenlerinin baba katılımını etkilediği belirtilmektedir. Crouter ve ark. (1987) uyumlu bir evlilik ilişkisinin baba katılımını olumlu olarak etkilediği sonucunu ortaya koymuşlardır.

2.4.2. Belsky Süreç Modeli

Belsky'nin süreç modeli ebeveynliği genel olarak ele almış, aile bireylerinin ilişkisini etkileyen etmenleri incelemiştir. Bu model babalığı etkileyen faktörleri açıkladığından dolayı önemlidir (McBride ve Mills, 1993). Belsky (1987)'nin ortaya koymuş olduğu süreç modelinde baba katılımını etkileyen faktörleri ebeveyn ve çocuk özellikleri, stres ve destek kaynakları olarak belirtmektedir. Ebeveynin özellikleri onun psikolojik özelliklerini, kaynaklarını, çocuğun özellikleri ise cinsiyeti, yaşı ve mizacı gibi değişkenleri ifade etmektedir.

Belsky (1984) ebeveynin kişilik özelliklerinin, baba ile çocuk arasındaki ilişkinin, ebeveynlerin eş ilişkilerinin, sosyal desteğin ve meslek yaşamının ebeveynliği çocuğun özelliklerine oranla daha çok etkilediğini belirtmiştir. Babanın çocuk yetiştirme konusunda tutumu, psikolojik iyi oluşu, kişisel özellikleri, iş yaşamı ve evlilik ilişkisi, çocuğun mizacı babanın ebeveynlik tarzını etkileyen faktörler arasındadır (Bahçivan, 2020).

2.4.3. Grossman, Pollack ve Golding İnteraktif Sistem Yaklaşımı

Grossman vd. (1988) bu modelde babaların aile sisteminin önemli bir parçası olduğuna ve evlilikte eşler arasındaki ilişkinin babalık davranışları üzerindeki etkisine vurgu yapmışlardır. İnteraktif sistem yaklaşımı modelinde baba katılımına etki eden faktörler; psikolojik boyut, evlilik ilişkisi, sosyokültürel yapı, ebeveynlere bağlı değişkenler ve çocuk özellikleri olmak üzere beş boyutta ele alınmaktadır (Grossman vd., 1988).

Psikolojik boyut, babanın psikolojik iyi oluşunu ve kendi babasıyla olan ilişkisini, cinsiyet kimliğini, özerklik ya da ayrılma ve yakınlık ile ilgi durumuna bakılarak babanın yeterliliği ve çocuğuna alışmasını içermektedir. Evliliğe ilişkin boyutunda evlilik

ilişkinin babalık davranışlarını önemli derecede etkilediğine vurgu yapılmaktadır. Burada annenin davranışlarının baba katılımı üzerindeki etkisine de değinilmektedir.

Sosyokültürel boyutta, para, zaman, toplumsal sınıf ve çalışma gibi değişkenlere yer verilmektedir. Ebeveynlere bağlı değişkenler boyutunda babanın çocuğunu yetiştirirken benimsemiş olduğu ebeveynlik tutumunun çocuğuyla ilişkisini gelecekte nasıl etkileyeceğini görebilmeye olanak sağladığı belirtilmiştir. Son olarak çocuğun özellikleri boyutunda ise çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenleri yer almaktadır.

2.4.4. Fagan Ve Barnett Modeli

Fagan ve Barnett (2003) baba katılımını etkileyen faktörleri açıklarken anne bekçiliğine değinmişlerdir. Aynı zamanda annelerin babaların yeterliliklerini nasıl algıladıkları, eşlerin babalık rolü ile ilgili tutumlarıyla baba katılımı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir (Uzun, 2018). Anneler çocuk bakımı konusunda birçok sorumluluğu üstlenmekte ve babaların bu işleri gerektiği gibi yapamadığını düşünebilmektedir. Bu noktada eşini babalık konusunda yeterli olarak algılayan annelerin bekçilik davranışlarının daha az gözlemlendiği tespit edilmiştir (Fagan ve Barnett, 2003). Buna bağlı olarak annelerin bekçilik davranışları arttıkça baba katılımı azalmaktadır.

2.4.5. Cabrera-Fitzgerald-Bradley-Roggman Modeli

Cabrera vd. (2007) bu modelde baba katılımının yordayıcılarını belirlemişlerdir. Modelde zaman içerisinde baba-çocuk ilişkisi ve baba katılımına dair gelişmeler takip edilmiş ve Cabrera vd. 2014 yılında temelinde baba ile çocuk ilişkisinin işlemsel ve karşılıklı doğasını göz önünde bulunduran genişletilmiş modeli sunmuşlardır. Sunulan genişletilmiş modelde babalığı daha iyi anlamak için Bronfenbrenner'in (1995) biyoekolojik teorisine değinmişlerdir. Ekolojik bakış açısı insan gelişiminin karşılıklı etkileşimlerini ve içinde geliştiği çoklu ortamları dikkate almaktadır. Biyoekolojik teori, insan gelişimini 5 bileşenden oluşan bir ekolojik sisteme benzetmektedir. Bu teoriye göre mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere 5 alt sistem bulunmaktadır.

Mikrosistem, bireyin ailesi, okul, dini kurumlar, mahalle ve akranlar da dahil olmak üzere yakın çevresini kapsamaktadır. Mezosistem, aile üyelerinin zaman geçirdiği diğer mikrosistemlerin ilişkilerini içermektedir. Egzosistem, aile üyelerinin genellikle çocuğun aktif rolünün olmadığı diğer sosyal ortamlardaki ilişkilerle ilgilidir. Örneğin, babanın iş yerindeki ilişkileri ya da aldığı bir terfi sonra evde geçirdiği zamanın azalmış olmasının etkisi vb. Makrosistem, aile sisteminin gelişen kültürel, siyasi, ekonomik, coğrafi koşullardan etkilenmesini kapsamaktadır. Kronosistem, çevresel etkilerin zaman içinde gelişme biçimi ya da boşanma gibi geçişlere değinmektedir. Sosyo tarihsel koşulların olduğu kadar yaşam boyunca çevresel olayların ve geçişlerin örüntülenmesi aile ekolojik sistemindeki tüm düzeyleri etkilemektedir. Modelde yer alan sistemlerin her biri diğer sistemi etkilediği gibi insan gelişimini de kendi yolunda etkilemektedir (Cabrera vd. 2014).

2.5. Baba Katılımının Çocuğun Gelişimine Etkisi

Baba katılımının yüksek olması çocuğun birçok gelişim alanında olumlu etkiler görülmesini sağlamaktadır. Babanın çocukların bakımına katılmasının çocuğun bilişsel gelişimini hızlandırdığı görülmüştür (Nugent, 1991). Baba katılımının çocuğun bilişsel gelişimine olan etkisine bakıldığında 4-8 yaş aralığında çocuğu olan babalarla yapılan araştırmada, babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın artmasının çocukların bilişsel gelişim düzeyini olumlu düzeyde etkilediği görülmektedir. Bu durumun gözlenmesinde babaların çocuklarıyla vakit geçirirken okuma ya da eğitici oyun etkinlikleri gibi faaliyetlerde bulunmalarının etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (Cano, 2018). Yapılan araştırmalar baba katılımının çocukların zekasını olumlu düzeyde etkilediğini (Gottfried vd., 1988; Nettle, 2008) baba katılımı arttıkça çocukların akademik başarısının arttığını ortaya koymuştur (Flouri ve Buchanan, 2002; Jeynes, 2015). Ayrıca Özgündüz (2015) tarafından yapılan çalışmada baba katılımının çocukların bellek ve motivasyon düzeyinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde çocuklarını çevreyi keşfetmesi için cesaretlendirdikleri ve daha bağımsız bıraktıkları görülmüştür (Aktaş, 1993). Çocuklarının bakımına aktif olarak destek sağlayan babaların çocukları gelecek yaşamlarında çok daha sosyal ve girişken olmaktadır (Stolz vd, 2005). Baba katılımı arttıkça çocukların yaşamdan aldıkları doyumun da arttığı görülmüştür (Amato, 1994; Flouri and Buchanan, 2002;

Formoso vd., 2007). Babanın çocuğuna ilgi ve sevgiyle davranması çocuktaki psikolojik iyi oluğu etkilemektedir (Easterbrooks and Goldberg, 1984). Ayrıca baba katılımının çocukların öz düzenleme becerilerini olumlu yönde etkilediği görölmektedir (McWayne vd, 2013).

Baba ile çocuk arasındaki etkileşim, çocuğun problemler davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Ramchandani vd, 2013). Baba katılımı, çocukların gelişimin belirli dönemlerinde yaşamış oldukları öfke nöbetleri, aşırı hareketli olma, korku vb. dışsallaştırılan davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Wilson ve Prior, 2011). Baba katılımı arttıkça çocuklarda görölen davranış problemleri azalmaktadır (Allen and Daly 2007; Carlson, 2006; Formoso vd., 2007; McWayne vd., 2013).

Baba katılımını baba yokluğu açısından değerlendirdiğimizde baba yokluğunun özellikle erkek çocuklarının gelişimini daha fazla etkilediği görölmektedir (Pedersen ve ark., 1979). Yavuzer (2014) baba yokluğunun veya babanın çocuğuna karşı ilgisizliğinin çocuğun kişilik gelişimini, beden ve ruh sağlığını önemli ölçüde etkileyebileceğini belirterek bu durumun bazı davranış ve uyum sorunlarının nedeni olabileceğini ifade etmiştir. Peker (2012) babanın ilgisiz davranmasının çocuğun sosyal gelişimi etkilediğini ve daha çok erkek çocuklarda kimlik karmaşasına neden olabileceğini belirtmiştir.

2.6.Baba Eğitimi

Baba katılımının, yakın ve olumlu bir baba-çocuk ilişkisinin çocuğun gelişimine etkisini açıkladıktan sonra ulaşıcağımız nokta babaların eğitimi konusudur. Yapılan bu araştırmalar göstermiştir ki baba-çocuk ilişkisinin niteliğinin artmasında babalara yönelik eğitim programları önemli bir role sahiptir. Babalara uygulanan eğitim programlarının sonucunda programa katılmış olan babaların çocukları ile daha iyi bir ilişki ve iletişim kurdukları görölmüştür (Alibeyoğlu, 2009; Koçak, 2004; McBride, 1990; Özkan, 2014; Şahin, 1998; Tutkun, 2017; Ünüvar, 2008).

Alan yazın taraması yapıldığında genellikle aile eğitimleri veya yalnız annelere uygulanan eğitim programları göze çarpmaktadır. Her iki ebeveynin katılımına yönelik hazırlanan aile eğitimlerine katılan babaların sayısının ise az olduğu görölmüştür.

Babaların rollerini daha iyi anlamayı, çocuklarıyla iletişimi noktasında iletişim becerilerini geliştirmeyi ve kendilerine olan güvenlerini artırmayı hedefleyen baba eğitim programlarına ihtiyaç vardır (Wilson ve Prior, 2011).

2.6.1. Yurt İçinde Uygulanan Baba Eğitim Modelleri ve Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde ilk olarak babalara uygulanan eğitim programı 1996 yılında Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından hazırlanan 'Baba Destek Programı'dır. BADEP pilot uygulama şeklinde başlatılmış ve başlıca hedefi İstanbul'a göç eden geliri düşük babalar olmuştur. 1996 yılında 3 pilot uygulamanın ardından 1999 yılından itibaren Kocaeli'nde de uygulanmaya başlanmıştır. Programın amacı çocuk bakımı, çocuk gelişimi ve babanın çocuk için önemi hakkında farkındalık oluşturmaktır.

Yapılan pilot uygulamalar sonucunda program süresi 2003 yılından itibaren 13 hafta olarak belirlenmiştir. Oturumlarda babanın rolü ve çocuğa olan etkisi, aile tutumları, çocuğun davranışlarını kabullenme, etkin dinleme, ben dili, olumlu disiplin yöntemleri, çocukların gelişim alanları, bedensel-zihinsel-sosyal-duygusal gelişim, kitap okumanın önemi, çocukla geçirilen zamanın önemi ve oyun konuları yer almaktadır. Programa 2-10 yaş aralığında çocuğu olan okuryazar babalar katılabilmektedir. Gruplar 15 kişiyle sınırlandırılmakta ve her oturum 2.5 saat sürmektedir. Programla ilgili tüm içerik ve materyaller AÇEV tarafından sağlanmaktadır (Koçak, 2004).

Türkiye'de AÇEV tarafından hazırlanmış olan Baba Destek Programı tezlere konu olmuş ve birçok deneysel çalışma yapılmıştır (Alibeyoğlu 2009, Mutlu 2018, Şalcı 2020). Yapılan araştırmada BADEP'in babaların çocuklarına olan tutumlarında değişim sağladığı, baba-çocuk ilişkisini geliştirmeye katkı sağladığı görülmektedir. Çalışma grubu ilkokulda en az 1 çocuğu öğrenim gören babalardan oluşan araştırmada AÇEV tarafından hazırlanmış olan 'Baba Destek Programı uygulanmıştır. 12 deney ve 12 kontrol grubu olmak üzere 24 baba ile yürütülen çalışmada babaların demografik bilgileri için 'Baba Tanıma Formu' kullanılmış ve programın baba ile çocuk ilişkisindeki katkılarını değerlendirmek için 'BADEP Tutum Envanteri', programa katılan babalara ise ayrıca 'BADEP Katılımcı Değerlendirme Formu' uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre

programa katılan babaların çocuklarıyla iletişim kurarken kullandıkları geleneksel tutum, yetkeci tutum ve tavizkar tutumda azalma olduğu tespit edilmiştir (Alibeyoğlu, 2009).

BADEP'in uygulandığı diğer bir çalışmada 14 deney ve 14 kontrol grubu olmak üzere 28 babayla çalışılmıştır. Ön test ve son test olarak 'Aile Değerlendirme Ölçeği' uygulanmıştır. Deney grubu ve kontrol grubu arasında ön testler bakımından anlamlı bir fark bulunmazken son testlere bakıldığında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu farklılığın problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve testin genel puanı açısından geçerli olduğu tespit edilmiştir (Mutlu, 2018).

Şalcı (2020) bağımsız anaokulunda öğrenim görmekte olan beş-altı yaş grubunda çocuğu olan gönüllü 40 baba ile yürüttüğü çalışmada BADEP'in babaların babalık rolü algılarına ve çocukların oyun becerilerinin gelişimine etkisini incelemiştir. Veri toplama aracı olarak 'Babalık Rolü Algı Ölçeği' ve 'Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre deney grubunda yer alan babalara uygulanan ön test ve son test arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Baba Destek Programı'nın babaların babalık rolü algılarını olumlu etkilediği ve çocukların oyun becerilerinin gelişimine katkısı olduğu görülmüştür.

Çelik, Yılmaz ve Dicle (2011) yaptıkları çalışmada anasınıfında öğrenim gören çocuğu olan 26 gönüllü babaya "Baba Eğitim Programı" uygulamışlardır. Eğitim programının baba tutumları ve babalık rolü algısına etkisi incelemiştir. Veri toplama aracı olarak "Baba Tutum Envanteri" ve "Babalık Rolü Algı Ölçeği" kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan babalara uygulanan "Baba Eğitim Programı" 10 oturumdan oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre "Baba Eğitim Programı"nın babalık tutumu ve babaların babalık rolü üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Başka bir çalışmada çocuğu okul öncesi eğitim kurumunda öğrenim görmekte olan babalara uygulanan 'Baba Katılım Programı'nın baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisini incelemek amacıyla araştırma yapılmıştır. Programın hazırlık aşamasında babalardan ihtiyaç belirleme formu doldurmaları istenmiştir. Toplantılarda işlenen konular babaların görüşlerine göre belirlenmiştir. Program içeriğinde velilere dağıtılan broşürler ve veli

ziyaretleri de yer almaktadır. Araştırmada programın baba ile çocuk arasındaki ilişkiye etkisini ölçmek amacıyla ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’, babaların okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan aile katılım çalışmalarına katılım durumlarını belirlemek amacıyla ‘Aile Katılım Ölçeği’ ve hazırlanacak olan programın konularını belirlemek üzere ‘İhtiyaç Belirleme Formu’ kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan babalara araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Baba Katılım Programı’ uygulanmıştır. Araştırma sonuçları ‘Baba Katılım Programı’nın baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarının babaların ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmasının, babaların çalışma saatlerine uygun olmasının babaların aile katılım çalışmalarına katılım isteğini artırmada etkili olduğu tespit edilmiştir (Özkan, 2014).

Tutkun (2017), Fark Yaratan Babalar Eğitim Programı (FAYAP) ile yurtdışında uygulanan baba eğitim programı olan The Nurturing Father’s programında yer olan konuları temel alarak baba eğitim programını uyarlamıştır. Babaların eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik 422 babaya ihtiyaç belirleme formu uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda program içeriği olumlu disiplin yöntemleri, çocukta istenmeyen davranışları değiştirme, baba tutumlarının çocuk üzerindeki etkileri, baba, eş ve çocuklar arasında iletişim, empati ve işbirlikçi problem çözümü, öfke kontrolü, stresle başa çıkma, rahatlama egzersizleri çocuğu dinleme, babanın çocuğun hayatındaki yeri ve önemi, çocukla etkili zaman geçirme, kitle iletişim araçlarının çocuğa etkisi, çocuklar için değerler öğretimi ve değer temelli davranışların kazandırılması, okul öncesi eğitim ve okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri, çocuk ve kitap, kitap alırken dikkat edilmesi gereken noktalar ile çocuk için oyun ve oyuncağın önemi konularından oluşturulmuştur. Çalışma grubunu 48-72 ay aralığında çocuğu olan babaların oluşturduğu kontrol grubu 18 ve deney grubu 20 kişi olmak üzere 38 baba ile çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucuna göre uygulanan eğitim programının baba katılımına, baba-çocuk ilişkisine, babanın çocuğa yönelik tutumlarına olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Eğitime katılan babalardan ve eşlerinden alınan nitel veriler doğrultusunda programa katılan babalarda olumlu yönde değişimler yaşandığı sonucuna varılmıştır. Babaların çocukları ile daha iyi ilişkiler kurduğu, etkili zaman geçirdikleri ve buna bağlı olarak çocuklarının hayatına daha fazla katılım gösterdikleri tespit edilmiştir.

Uzun (2016) yapmış olduğu araştırmada anaokulunda öğrenim gören çocuğu olan babalara ‘Baba Eğitim Programı’ uygulamıştır. Eğitim programının baba ile çocuk arasındaki ilişkiye ve çocukların sosyal becerilerine etkisi incelenmiştir. Program işlenen konular şu şekildedir:

1.oturum: Gelişimle ilgili genel bilgiler ve 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor gelişim özellikleri

2.oturum: 3-6 yaş dönemindeki çocukların bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişim özellikleri

3.oturum: Aile içi ilişkiler ve ebeveyn tutumları

4.oturum: Aile içi iletişim

5.oturum: Okul öncesi dönemde görülen olumsuz davranışlar ve bu davranışlarla başa çıkma

6.oturum: Okul öncesi dönemde özgüven kazanımı

7.oturum: Okul öncesi dönemde sosyal davranışların kazanılması ve sosyal becerilerin önemi

8.oturum: Okul öncesi dönem çocuğunun kendisiyle ilgili sosyal beceriler

9.oturum: Okul öncesi dönem çocuğunun sorumlulukları ile ilişkili sosyal becerileri

10.oturum: Okul öncesi dönem çocuğunun kişilerarası sosyal becerileri

11.oturum: Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak

12.oturum: Okul öncesi dönemde çocuk kitapları

Araştırma, deney grubunda 40 ve kontrol grubunda 40 olmak üzere çocukları anaokulunda öğrenim gören 80 baba ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’ ve ‘Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği’ kullanılmıştır. ‘Baba Eğitim Programı’ araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup program süresi 12 haftadır. Araştırma sonuçlarına göre ‘Baba Eğitim Programı’na katılan babaların ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’nden kontrol grubunda yer alan babalara göre daha olumlu ilişkileri ifade eden puanlar aldığı sonucuna varılmıştır. Uygulanan ‘Baba Eğitim Programı’nın baba-çocuk ilişkisine ve çocukların sosyal becerilerine olumlu katkı sağladığı, dört hafta sonra uygulanan kalıcılık testi sonuçlarına göre programın etkisinin devam etmekte olduğu görülmüştür.

Tezel-Şahin (1998) yapmış olduğu araştırmada beş-altı yaş aralığında çocuğu bulunan babalara destekleyici eğitim programını uygulamış ve eğitim programının babalar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmasında deney grubunda 30 ve kontrol grubunda 30 olmak üzere beş-altı yaş aralığında çocuğu bulunan 60 baba ile çalışmıştır. Deney grubunda yer alan 30 babaya sekiz hafta süren destekleyici eğitim programı uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak 'Aile Bilgi Formu', 'Gereksinim Belirleme Formu', ve 'Baba Eğitim Ölçme Aracı' kullanmıştır. Verilerin analizi yapıldığında çocuğun ihtiyaçlarını en fazla kimin karşıladığı, çocuğa kimin kitap okuduğu, çocuğun oyuncaklarını kimin seçip aldığı gibi maddelerde ve baba çocuk ilişkisi ile ilgili maddelerde son test puanlarının deney grubunda yer alan babaların lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda babalara uygulanan destekleyici eğitim programının etkili olduğu görülmüştür.

3-6 yaş aralığında çocuğu olan 10 deney ve 10 kontrol grubu olmak üzere 20 baba ile yürütülen çalışmada araştırmacı tarafından babaların çocuk bakımına daha aktif ve etkili katılım sağlamalarına yönelik hazırlanan 6 haftalık baba katılım eğitimi uygulanmıştır. Uygulanan programın babaların katılım düzeyine ve babalık rollerini algılayışına etkisini incelemek için 'Baba Katılım' ölçme aracı ve 'Babalık Roller Anketi' uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre programın etkili olduğu ve baba ile çocuk arasındaki iletişime olumlu yansımalarının olduğu görülmektedir (Aydın, 2003).

Kocayörük (2007) yapmış olduğu araştırmada 13 deney ve 13 kontrol grubu olmak üzere 26 gönüllü babayla çalışmış ve deney grubunda yer alan babalara 5 hafta süren baba eğitim programı uygulamıştır. Baba katılım eğitimi sosyal bilişsel kuram esas alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Programın birinci oturumunda baba ile çocuk etkileşiminin amaçları ve beklentileri, ikinci oturumunda anne baba tutumları, ergen gelişimi ve anne-baba-çocuk iletişimi, üçüncü oturumunda etkili iletişim becerileri, babalık rolüne ilişkin bakış açıları, dördüncü oturumunda etkileşim örnekleri, babalar için stratejiler, beşinci oturumda ise babaların çocuklarıyla birlikte etkinlikte bulunarak çocukların karar verme sürecine yardımcı olmalarını sağlama ve çocukların kendi seçim ve davranışlarını belirlemesine baba olarak yardımcı olma konuları ele alınmıştır. Araştırma sonucunda eğitim programının babaların çocuklarıyla ilişkilerindeki aile işlevlerinin artmasında etkili olduğu görülmüştür.

Ünüvar (2008)'ın, 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinin belirlenmesine yönelik yaptığı araştırma deneysel ve betimsel olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Araştırmanın deneysel boyutunda deney grubunda yer alan babalara 'Baba Eğitim Programı' uygulamıştır. Program araştırmacı tarafından hazırlanmış olup 10 oturumdan oluşmaktadır. Oturumların içeriği şu şekildedir:

- 1.oturum: Tanışma ve programın tanıtımı
- 2.oturum: Duygular tanıma ve kontrol etme
- 3.oturum: Çocukla iletişim ve empati
- 4.oturum: İletişim ve anne baba tutumları
- 5.oturum: Çocuğun sosyal ve duygusal ihtiyaçlar
- 6.oturum: Çocuğun bilişsel ve dil gelişimi ihtiyacı
- 7.oturum: Çocuğun özbakım becerilerini kazanma ihtiyacı
- 8.oturum: Ait olma ve merakını giderme ihtiyacı
- 9.oturum: Çocuklarda istenmeyen davranışların önlenmesi
- 10.oturum: Değerlendirme

Araştırma sonuçlarına bakıldığında deneysel boyuttaki bulgulara göre 'Baba Eğitimi Programı'na katılan babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinin olumlu düzeyde arttığı görülmektedir.

Taşkın ve Erkan (2009) yapmış oldukları araştırmada 2-9 yaş aralığında çocuğu olan 14 gönüllü babaya 'Baba Eğitim Programı' uygulamışlardır. Babalara uygulanan eğitim programının çocuklarıyla ilgilenme sıklığını ve çocuklarıyla etkileşimini ne ölçüde etkilediğini incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak 'Baba Görüşme Formu' kullanılmıştır. 'Baba Eğitim Programı' araştırmacı tarafından hazırlanmış olup 10 oturum olarak uygulanmıştır. Programın içeriğinde, bebeklik dönemi (0-2 yaş) gelişim özellikleri ve eğitimi, temel alışkanlıkların (yemek, uyku, tuvalet, temizlik) kazandırılması, okul dönemi (7-12 yaş) gelişim özellikleri ve eğitimi, aktif dinleme, çocukla iletişim, baba-çocuk ilişkisi, babanın çocuğun gelişimine etkisi, anne-baba tutumları, çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları, çocuğun çok yönlü gelişiminde ailenin rolü, çocuğun cinsel eğitimi, oyun ve oyuncak, çocuk oyunları, çocuk ve kitap, çocuk resimleri, çocuk ve televizyon, disiplin, kardeşler arası ilişkiler, eşler arasında problem çözme, eşlerin

ilişkilerinden doğan sorunlar konuları yer almaktadır. Araştırma sonucuna göre eğitim programına katılan babaların “çocuklarının oyunlarına katılma, çocuklarıyla birlikte dışarı çıkma, sözel etkileşime girme, çocuklarına yeni bir şeyler öğretme, günlük bakımlarıyla ilgilenme ve çocuklarına özel zamanlarda bakma sıklığı”nın arttığı gözlemlenmiştir.

2.6.2. Yurt Dışında Uygulanan Baba Eğitim Modelleri ve Yapılan Çalışmalar

Levant ve Doyle (1983) yaptıkları araştırmada 6- 12 yaşları aralığında çocuğu olan babalara yönelik iletişim becerilerini geliştirmeyi hedefleyen eğitim programı uygulamışlardır. Program haftada 3 saat olmak üzere 8 oturum olarak uygulanmıştır. Araştırma sonucunda eğitim programının babaların çocuklarıyla olan iletişim becerilerini artırdığı, çocuklarına karşı daha duyarlı davrandıkları görülmüştür.

McBride (1990) yapmış olduğu araştırmada 15 deney grubu ve 15 kontrol grubu olmak üzere 30 baba ile çalışmıştır. Deney grubundaki babalara oyun grubu/ebeveyn eğitimi uygulamıştır. Program 10 hafta süreli ve bir oturum 2 saat olarak planlanmıştır. Bir oturum saati tartışma ve oyun grubu olmak üzere ikiye bölünmüştür. Tartışma kısmında çocuk gelişimi, ebeveynlik becerileri ile ilgili konular işlenirken oyun grubu kısmında baba ve çocuklarına yönelik okul öncesine yönelik grup etkinlikleri uygulanmıştır.

The Nurturing Father’s eğitim programı Mark Perlman (1998) tarafından geliştirilmiştir. Program 13 oturumdan oluşmakta olup her bir oturum 2-2,5 saat olarak planlanmıştır. Programın amaçları babaların tutumlarını geliştirerek ve ebeveynlik becerilerini arttırarak onları çocuklarına ve kendilerine karşı eğitici olmaları için teşvik etmektir. Eğitimin içeriğinde çocuk gelişimi ve sağlıklı aile ilişkileri ile ilgili etkili beceriler kazanılmasına yönelik konular yer almaktadır.

Fagan and Iglesias (1999) yapmış oldukları araştırmada Head Start programını babalara yönelik uyarlamışlardır. Programın içeriğinde babaların katıldığı sınıf etkinlikleri, haftalık babalar günü programı, baba destek grupları ve baba-çocuk eğlence aktiviteleri yer almaktadır. Sınıf etkinlikleri programdaki babaların yetenek ve ilgilerine uygun olarak hazırlanırken babalar günü programları, babalar tarafından planlanıp yürütülen

yapılandırılmış eğitim etkinliklerinden oluşmaktadır. Bu bileşenin amacı, babaları çocuklarına kitap okumaya ve oyun oynamaya teşvik etmesi olarak belirlenmiştir.

Baba destek grupları aylık olarak akşamları gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda işlenen ilk konular, erkeklerin çocuklukla ilgili duyguları ve kendi babalarıyla olan ilişkilerini, baba olarak deneyimleri, babalık hakkındaki inançlarını keşfetmeyi içeren babalığın anlamıyla ilgiliyken ikinci konu anne baba ilişkileri olmaktadır. Bazı oturumlara misafir ebeveyn eğitimciler katılarak çocukların özgüvenleri hakkındaki tartışmalara öncülük etmiş, dil ve okuryazarlığın teşvik edilmesi ve olumlu davranış stratejileri, benlik saygısının doğası, baba bakımının önemi gibi konulara da değinilmiştir. Baba-çocuk eğlence etkinlikleri ise piknik, yüzme partisi, kapalı aktivite merkezi ve basketbol oyunları gibi etkinlikler içermektedir.

Hawaii’de uygulanan ve babaların ailedeki rolüne önem veren Hui Makuakane Programı, bunu ev ziyaretleri, grup etkinlikleri ve kriz desteği gibi çeşitli etkinliklerle destekleyecek şekilde hazırlanmıştır. Program, babaları çocuklarının hayatlarına dahil ederek ve onları etkili ve pozitif ebeveynler olmaları yönünde destekleyerek çocuk istismarını ve ihmalini önlemek amacıyla hem evde hem de dışarıda babalara destekleyici hizmetler sunmaktadır. Programın hedefleri; babaların çocukların gelişimi, çocuk bakımı, çocuklarıyla birlikte vakit geçirebilecekleri etkinlik türleri, çocuklarda pozitif disiplin teknikleri hakkında bilgi sahibi olması, baba katılımını artırmak, babaların ebeveyn olarak kendini iyi hissetmesine ve kişisel hedef belirleyip ilerleme kaydetmesine yardımcı olmaktır (Thomas vd., 2004).

Harrison (1997) yaptığı araştırmada cezaevindeki babalara ebeveyn eğitimi ve davranış düzenleme eğitimleri vermiştir. Program 12 oturumdan oluşmakta ve her bir oturum 2,5 saat olmak üzere 6 hafta süresince uygulanmıştır. Programın içeriğinde 0-2,5 yaş gelişim özelliklerine ilişkin hamilelik, doğum, yeni doğan çocukların özellikleri, fiziksel ve motor gelişim, sosyal, duygusal ve dil gelişimiyle ilgili konular, 2,5-6 yaş arası çocukların fiziksel ve motor gelişimleri, zekâ ve bilişsel gelişim, dil gelişimi, cinsiyet farklılıkları ve sosyalleşme ve gelişimde oyunun rolü, uygun disiplin becerileri ve çocuk davranışlarını değiştirme yolları, üvey anne ve üvey babanın rolleri ve sorumlulukları, çocukların güvenini arttırmak, etkin dinleme, aile toplantıları yapmak, aile temellerini

güçlendirmek ve ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişimi geliştirme konuları yer almaktadır. Katılımcı babalara çalışma kitapları dağıtılmış, oturumlarda sunum, tartışma, rol oynama gibi yöntemler ve aile ile ilgili video kasetlerinin izlenerek videonun içeriğini tartışma gibi etkinlikler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda uygulanan eğitimin mahkûmların ebeveynliğe yönelik tutumlarını iyileştirdiği görülmüştür.

Hapishanedeki babaların ebeveyn eğitimi almasını sağlamak üzere *Fathers and Children Together Programı (FACT)* geliştirilmiştir. FACT, istismar ve ihmali önlemeyi misyon olarak belirlemiştir. Hapishanedeki babaların ebeveynlik becerilerini güçlendirerek babaların tekrar suç işlemesini azaltmayı ve babalığın önemine vurgu yaparak babaların ebeveynlikle ilgili bilgilerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Program süresi 13 hafta olup içeriğinde sınıf temelli eğitim müfredatı, özel baba çocuk ziyaretleri, liderlik fırsatları, tekrar suç işlemeyi azaltma çalışmaları yer almaktadır. İşlenen konular arasında iletişim, öfke kontrolü ve benlik saygısı, aile içi şiddet bilinci ve etkileri, madde bağımlılığı yer almaktadır. Ayrıca program kapsamında baba ile çocuk arasındaki etkileşimi artırmak amaçlı kitap okuma projesi yapılmıştır. Babalar haftada bir kez olmak üzere kendi seçtikleri kitabı okurken ses kaydı almışlar, sonrasında hem kitabı hem de ses kaydına çocuklarına yollamışlardır (Thomas vd. 2004).

Dads Family Project eğitim programı yenilikçi bir program olarak tasarlanmıştır. Programın amacı, babaların kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmak ve babalık rollerini anlamaları sağlamaktır. Bu proje ile sadece babaların yer aldığı bir platformda babaların kendini daha rahat ifade edebileceği ve aktif katılım sağlayacaklarına inanılmaktadır. Program 8 oturumdan oluşmaktadır ve her bir oturum iki buçuk saat olarak planlanmakta olup her bir oturum gelişimsel niteliktedir. (Cornille vd., 2006)

Programın I. oturumu babaların kendini geliştirmesine yönelik olarak planlanmıştır. Babaların kişisel olarak babalık modeli oluşturabilmelerine yönelik baba olma geçmişlerini hatırlama ve çocuklarının doğumunu hakkında paylaşımda bulunma ile ilgili etkinlikler yapılarak babalık geçmişlerinin olumlu veya olumsuz olmasına bakmadan oluşturdukları baba modelinin onları nasıl etkilediği üzerinde durulmaktadır. II. oturum, babalarda duyarlılık ve güvenliği geliştirmek üzerine planlanmıştır. Babalara ev ortamının sağlıklı, güvenilir, emniyetli, öngörülebilir bir şekilde nasıl oluşturulacağıyla ilgili bilgiler

verilmiştir. Yapılan videolar gösteriminde on yaşında risk altındaki bir çocuk tasvir edilerek babaların güvenli olmayan bir ortamın sonuçlarını incelemesi sağlanmıştır. III. oturum, babaların oyun becerilerini artırmaya yönelik hazırlanmış olup çocuk kitapları ilişkili çalışmaları da kapsamaktadır. IV. oturum babaların iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. V. oturum stres yönetimi ile ilgili olup belgesel tasvir edilen gerçek aileyi inceleyerek stresin bir aileyi nasıl kötü etkilediği ve bu durumu nasıl çözdükleriyle ilgili gözlem yapılarak babalardan kendi ailelerinde stresi daha iyi yönetebilmeleri için eylem planı yapmaları istenmiştir. VI. oturum babaların disiplin becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. VII. oturumda babalara öğrendiklerini gösterme fırsatı sağlamak adına deneysel bir ortam oluşturulmuştur. Bu oturuma babalar çocuklarıyla katılmış, babalar belirli egzersizlerle yönlendirilerek baba-çocuk arasındaki etkileşimler diğer üyeler tarafından gözlemlenmiştir. VIII. oturum ise programın sonlanması ve kutlama oturumu olarak planlanmıştır.

Parents as Teachers (PAT) eğitiminden uyarlanan Dads in the Mix programı, çocuğuyla birlikte yaşayan gelir düzeyi düşük olan babalara yönelik hazırlanan baba eğitim programıdır. Programın süresi 12 hafta olup baba katılımının artırılması hedeflenmektedir. Her oturum için en az 8-10 baba katılımı gerekmekte, babaların babaların başarılı olabilmesi için programın en az %80'ini tamamlamaların ve program süresi boyunca 3 kez ev ziyareti gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylece en az 8 saat beceri temelli ebeveynlik eğitimi almaları sağlanmaktadır (Wakabayashi vd., 2011).

Dads Tuning In to Kids (Dads TIK) programı babaların çocuklarına yönelik sergiledikleri sosyal-duygusal davranışlar ile çocukların duygusal zekâlarını geliştirmeye yönelik hazırlanmıştır. Program 7 oturum olup ve her oturum iki saat olmak üzere toplam 14 saatten oluşmaktadır. Program içeriğinde duygu koçluğu, ebeveynlik becerileri, çocuklara kural ve sınır koyma, davranış problemleri, çocukların sosyal ve duygusal yeterlilikleri gibi konular yer almaktadır. Programda işlenen konular babalara ebeveyn notları CD şeklinde verilmektedir (Wilson vd., 2014).

InsideOut Dad programı, ABD cezaevlerindeki babalara yönelik National Fatherhood Initiative (NFI) tarafından geliştirilen 12 haftalık bir eğitim programıdır. Programda uygulanan oturumların içerikleri sırasıyla başlangıç oturumu, kendini tanıma,

erkek olmak, maneviyat, duyguları yönetme ve ifade etme, ilişkiler, babalık, ebeveynlik, disiplin, çocuk gelişimi, içten babalık, programın sonlandırılması şeklinde planlanmıştır. Katılımcılara oturumun başında etkinlik el kitabı verilerek oturumda yapılacaklar (örneğin, öğrenme hedefleri ve sorulacak sorular) açık bir şekilde tanımlanmaktadır. El kitabı, eğitim sırasında gerçekleşen öğrenmeyi geliştirmek ve güçlendirmek için tasarlanmıştır. Katılımcı tarafından doldurulan oturum günlüklerini ve diğer açık uçlu soruları içermektedir (Block vd., 2014).

Hawaii'de uygulanan 24/7 Dad programı 12 oturumdan oluşmaktadır. Her oturum 2 saat olarak planlanmıştır. Babalar her hafta grup ortamında buluşur ve babalar tarafından yürütülen etkinliklere katılırlar. Programın içeriğinde kişisel farkındalık, kendine bakma, babalık becerileri, ebeveynlik becerileri ve ilişki becerileri gibi konular yer almaktadır. Oturumlarda ailenin hikayesi, duyguları gösterme ve ele alma, sağlık, iletişim, babanın rolü, disiplin, çocuk gelişimi ilgili konular tartışılmaktadır. Çalışma 48 baba ile yürütülmüş ve çeşitli ölçme araçları kullanılmıştır. Programın kalıcılığını ölçmek için 6 hafta sonra izleme testi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda uygulanan programın etkili olduğunu, babaların kişisel ve/veya aile yaşamlarında fark yarattığı, bilgi ve becerilerini geliştirdiği, baba katılımını artırdığı ve babanın çocukları ile olan ilişkisini olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Lewin-Bizan, 2015).

Ayrıca internet kaynakları taraması yapıldığında yurtdışında babalara yönelik daha bir çok eğitime rastlanılmaktadır. Özellikle Amerika'da babaların eğitilmesine yönelik bir çok kuruluş bulunmaktadır ve babalara destek olmaktadır. National Fatherhood Initiative (NFI), bu kuruluşlardan biri olarak gösterilebilir. Web sitesi incelendiğinde NFI tarafından hazırlanan ve sitesinde babalık programları başlığı altında sunulan çeşitli eğitim programları yer almaktadır. Babalara yönelik eğitim paketleri arasında 7/24 Dad, Insideout Dad, kısa süreli babalık atölyesi, babalar için çevrimiçi öğrenme programları yer almaktadır (<https://www.fatherhood.org/programs-and-resources>).

Young Fathers Central Florida (YFCF), 24 yaşın altındaki genç babalara yönelik bir kuruluştur. Babaların çocukların hayatlarına aktif olarak katılmalarına yardımcı olmak için destekleyici, toplum temelli kaynaklar sağlar. Görmezden gelinen, izole edilen ve güvenilir bir destek sistemine sahip olmayan genç babalara ulaşmayı hedeflemiştir.

Sundukları programlar Teen Fatherhood Academy, Parent Training & Development, Dad To Dad Mentoring, Fathers Support Group şeklindedir. Teen Fatherhood Academy, genç babalara yöneliktir. Kendini geliştirmek isteyen genç babalar için tasarlanmış gelişim programıdır. Program süresi altı aydır. Parent Training & Development, ebeveynlerin kendini geliştirmesine yönelik bazı konularda iki haftada bir düzenlenen ebeveyn eğitimi atölyelerini içermektedir. Dad To Dad Mentoring, mentörlük programı olarak tasarlanmıştır. Genç bir babayı, yön ve rehberlik sağlamak için şefkatli yetişkin bir babayla eşleştirir. Fathers Support Group ise baba destek grubu hizmetlerini içermektedir. Gruplar ayda bir kez düzenlenmektedir (<http://youngfathersofcentralflorida.com/pages/services/>).

Devoted Dads topluluğunun amacı ise babaların çocuklarına daha iyi baba olmaları için çözümler bulmasına yardımcı olmaktır. Babaların çocuklarının hayatlarına dahil olması, etkili bir ebeveynlik olmaları yönünde babaları teşvik ederler. Babaların çocukların hayatlarına aktif katılım sağlaması yoluyla baba-çocuk arasında daha sağlıklı ve verimli ilişkiler geliştirmeyi hedeflemişlerdir (<https://wearedevoteddads.org/about-us/>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEMİ

Bu bölümde ‘Araştırma Yöntemi’, ‘Çalışma Grubu’, ‘Veri Toplama Araçları’, ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’, ‘Verilerin Toplanması’ ve ‘Verilerin Analizi’ne ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, baba ile çocuk arasındaki iletişimin niteliğini artırmaya yönelik hazırlanmış olan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın baba ve çocuk arasındaki iletişime etkisinin incelendiği, ön test-son test kontrol gruplu deneysel bir araştırmadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, babalara uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’, bağımlı değişkeni ise babaların ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’nden aldığı puanlar olarak belirlenmiştir.

Araştırmada nicel verilerin yanında nitel veriler de toplanmıştır. Nitel araştırmalar, araştırılan konuyu kişilerin bakış açısından görebilmeye imkan sağlamaktadır (Yıldırım, 1999). Ayrıca araştırmaya konu olan sürece yönelik bireylerin algılarını ve tutumlarını daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2006). Bu kapsamda eğitim programına katılan babaların ve eşlerinin programın katkılarına yönelik görüşleri alınmıştır. Toplanan verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Çanakkale ili Ayvacık ilçesinde yaşayan 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalardan oluşturulan 12’si deney ve 12’si kontrol grubu olmak üzere 24 babadan oluşmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulurken öncelikle 6-10 yaş aralığında çocuğu olanlara ‘İletişim Becerileri Programı’ ile ilgili kitle iletişim araçları kullanılarak duyuru yapılmıştır. Gönüllü olan 60 babaya eğitim program hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılarak programa 5 oturum boyunca düzenli katılım sağlama şartı sunulmuştur.

Yalom (1995), beyin hasarı görmüş, paranoya, narsizm gibi psikolojik rahatsızlığı olan, yoğun depresyon yaşayan, alkol ve madde bağımlısı olan bireyleri ve işi nedeniyle sık seyahat etmek durumunda kalanlarla gruba katılım sağlaması için ulaşım güçlüğü yaşayacak olan bireyleri grup için uygun olmayan üyeler olarak belirtmiştir. Buna bağlı olarak gönüllü 60 baba arasından çalışma grubu seçilirken, bu faktörler dikkate alınmış, babaların çocuklarının gelişiminin normal seyretmesi ve babanın daha önce bir eğitim programına katılmamış olması gibi faktörler de göz önünde bulundurularak 60 kişi arasından 6 kişi çıkarılmıştır. Çalışma grubu, geriye kalan 54 babadan rastgele atama yoluyla 12'si kontrol ve 12'si deney grubu olacak şekilde oluşturulmuştur. Çalışmada deney grubunda yer alan babalara 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' uygulanmıştır. Kontrol grubunda yer alan babalara ise hiçbir eğitim uygulanmamıştır. Son testlerin uygulanmasına yönelik yapılan toplantıda verilerin toplanmasının ardından deney grubuna uygulanan eğitim programı ilgili özet bilgiler verilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan babaların yaşlara göre dağılımları Tablo-1 de verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Yaşları

Yaş Grupları	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
25-30	3	25,0	1	8,3
30-35	4	33,3	4	33,3
35-40	1	8,3	3	25,0
40-45	3	25,0	3	25,0
46+	1	8,3	1	8,3
Toplam	12	100	12	100

Tablo 1'de hem deney ve hem kontrol grubunda yer alan babaların %33,3'ü 30-35 yaş aralığında, %25'i 40-45 yaş aralığında, %8,3'ü 45 yaş ve üzerindedir. Deney grubunda yer alan babaların %25'i 25-30 yaş aralığında, %8,3'ü 35-40 yaş aralığındayken kontrol grubunda yer alan babaların %25'i 35-40 yaş aralığında ve %8,3'ü 25-30 yaş aralığındadır.

Çalışma grubunda yer alan babaların eğitim durumları Tablo-2 de verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Ortaokul	5	41,7	3	25,0
Lise	4	33,3	6	50,0
Lisans	3	25,0	3	25,0
Toplam	12	100	12	100

Tablo-2 de hem deney hem kontrol grubunda yer alan babaların %25'nin lisans mezunu olduğu, deney grubunda yer alan babaların %41,7'sinin ortaokul, %33,3'ünün lise mezunu olduğu kontrol grubunda yer alan babaların %50'sinin lise, %25'nin ortaokul mezunu olduğu görülmüştür.

Çalışma grubunda yer babaların mesleklerine göre dağılımı Tablo-3 te verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubundaki Babaların Meslek Dağılımı

Eğitim Durumu	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Asker	1	8,3	-	-
Berber	1	8,3	1	8,3
Çiftçi	1	8,3	2	16,7
Doktor	1	8,3	-	-
Esnaf	2	16,7	2	16,7
Garson	1	8,3	-	-
Kasiyer	2	16,7	2	16,7
Öğretmen	1	8,3	2	16,7
Serbest Meslek	2	16,7	1	8,3
Taksici	-	-	1	8,3
Teknisyen	-	-	1	8,3
Toplam	12	100	12	100

Tablo-3 te hem deney hem kontrol grubunda yer alan babaların %16,7'sinin esnaf, %16,7'sinin berber ve %16,7'sinin kasiyer olduğu görülmektedir. Deney grubunda yer

alan babaların mesleklerine bakıldığında %16,7'sinin serbest meslek, %8,3'ünün asker, %8,3'ünün çiftçi, %8,3'ünün doktor, %8,3'ünün garson, %8,3'ünün öğretmen olduğu kontrol grubunda yer alan babaların mesleklerine bakıldığında %16,7'si çiftçi, %16,7'si öğretmen, %8,3'ünün serbest meslek, %8,3'ünün taksici ve %8,3'ünün teknisyen olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak çalışmaya katılan babaların demografik verilerini belirlemek amacıyla 'Genel Bilgi Formu' oluşturulmuştur. 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın etkililiğini ölçmek amacıyla Kahraman (2016) tarafından geliştirilen 'Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği' kullanılmıştır. 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'na katılan babaların ve eşlerinin programa yönelik görüşlerini incelemek amacıyla 'İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu' hazırlanmıştır.

3.3.1. Genel Bilgi Formu

Deney ve kontrol grubunda yer alan babalar hakkında genel bilgi edinmek amacıyla 'Genel Bilgi Formu' hazırlanmıştır. Genel bilgi formunda; babaların yaşı, eğitim durumları, mesleği, sosyo-ekonomik düzeyleri ve çocuklarının cinsiyetine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

3.3.2. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği

'Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği' ebeveynin çocuğuyla iletişiminin kalitesini ölçmeyi amacıyla Kahraman (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte 27 madde yer almaktadır. Ölçeğin 5 boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar "paylaşımaya açık olma", "engelsiz dinleme", "saygı-kabul", "duyarlılık" ve "problem çözme"dir. Paylaşımaya açık olma boyutunu 11, 13, 14, 21. maddeler; engelsiz dinleme boyutunu 2, 8, 10, 15, 27. maddeler; saygı-kabul boyutunu 5, 9, 16, 18, 20, 22, 23. maddeler; duyarlılık boyutunu 6, 12, 17, 24, 25, 26. maddeler; problem çözme boyutunu ise 1, 3, 4, 7 ve 19. maddeler oluşturmaktadır. Ölçek, beşli likert tipi şeklinde "her zaman", "sıklıkla", "bazen", "ara sıra" ve "hiçbir zaman" olarak değerlendirilmekte olup ölçekten alınan yüksek puan,

ebeveynin çocuğuyla iletişim düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Engelsiz dinleme boyutunun maddeleri ters puanlanmaktadır (Kahraman, 2016).

3.3.3. İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu (Anne-Baba)

‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’na katılan babaların ve eşlerinin programa yönelik görüşlerini incelemek amacıyla araştırmacı tarafından ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu’ oluşturulmuştur. Formların hazırlanması sürecinde gerekli alan yazın taraması yapılmış ve uygulanan eğitim programlarında kullanılan değerlendirme formları incelenmiştir. (Kocayörük, 2009; Tutkun, 2017; Uçar, 2017; nvar, 2008). Yapılan incelemeler sonucunda programın değerlendirilmesine yönelik açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Sorular hazırlanırken soruların açık ve belirgin olmasına, amacına uygunluğuna, katılımcı tarafından kolay anlaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir. Bu kriterler göz önünde bulundurularak uzman görüşü doğrultusunda değerlendirme formunun son hali oluşturulmuştur.

Baba formunda babaların katılmış oldukları eğitim programı sonrasında kendilerinde gördükleri değerimleri, programın çocuklarıyla olan iletişimine katkılarını, programın içerik ve süresinin yeterliliğini belirlemek amacıyla ‘Katıldığınız eğitim programının kendinize nasıl katkı sağladığını düşünüyorsunuz?’, ‘Katıldığınız programın çocuğunuzla iletişiminize katkıları nelerdir?’, ‘Katılmış olduğunuz programı içerik ve süre yönünden nasıl değerlendirirsiniz? nerileriniz nelerdir?’ gibi sorular yer almaktadır.

Anne formunda ise eşlerin programa katılmadan önceki görüşlerini, eşlerinde programa katıldıktan sonra fark ettikleri değerimleri, programın eşiyle çocuğu arasındaki iletişime katkısını incelemek amacıyla ‘Eşiniz programa katılmadan önce program ile ilgili düşünceleriniz nelerdi?’, ‘Eşinizin katılmış olduğu programın ona ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?’, ‘Eşiniz programa katıldıktan sonra eşiniz ve çocuğunuzun iletişimi ile ilgili gözlemlediğiniz değeriklikler nelerdir?’ sorular yer almaktadır.

3.4. İletişim Becerileri Eğitim Programı

İletişim Becerileri Eğitim Programı, babaların babalık rolleri hakkında farkındalıklarını geliştirmek ve çocuklarıyla iletişimlerinin niteliğini artırmayı temel almaktadır. Eğitim programının içeriğinde iletişim engelleri, ben dili-sen dili, iletişime açık olma, problem çözme yöntemleri, olumlu disiplin yöntemleri gibi konular yer almaktadır. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın içeriğini belirlerken ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında babalara yönelik hazırlanmış olan eğitim programları incelenmiştir. (Cornille vd., 2006; Çelik, Yılmaz ve Dicle, 2011; Fagan and Iglesias 1999; Kocayörük, 2007; Koçak, 2004; McBride, 1990; Mutlu, 2018; Özkan, 2014; Şalcı, 2020; Taşkın ve Erkan, 2009; Tezel Şahin, 1988; Thomas vd., 2004; Tutkun, 2017; Uzun, 2016; Ünüvar, 2008; Wilson vd., 2014). Yapılan alan yazın taraması sonucunda hazırlanmış olan eğitim programlarının genellikle direk iletişim becerilerine yönelik olmasa da çoğu programın içinde en az bir oturum olacak şekilde yer verildiği görülmüştür. Sadece iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik kısa süreli bir eğitim programına rastlanmamıştır. Programların daha kapsamlı hazırlanmış olduğu ve sürelerinin uzun tutulduğu görülmüştür (Çelik, Yılmaz ve Dicle, 2011; Koçak, 2004; Özkan, 2014; Tutkun, 2017; Uzun, 2016; Ünüvar, 2008).

Özkan (2014) tarafından yapılan araştırmada hazırlanan içeriklerin babaların ihtiyaçlarına yönelik olması ve onların çalışma saatlerine uygun şekilde planlanmasının babaların eğitime katılma isteklerini artırdığı görülmüştür. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ hazırlanırken programın kısa süreli olmasına ve babaların rahatlıkla katılım sağlayabilecekleri zaman diliminde uygulanmasına dikkat edilmiştir. Baba eğitimi programının daha etkili olması için program süresince babalara deneyim yaşam fırsatının verilmesi yönünde senaryo ve canlandırmalara dikkat edilmesi gerekmektedir (Kocayörük, 2016). Bu kapsamda programın içeriğinde canlandırma ve senaryolara çokça yer verilerek babaların deneyim yaşamasına fırsat tanınmıştır. Programın içeriğinde yer alan video, drama kartları ve senaryoların babaların günlük yaşamda çocuklarıyla iletişim kurarken karşılaştıkları örnekler üzerinden hazırlanmıştır. Programın baba-çocuk iletişimi üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılan ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi’ ölçeğinde bulunan paylaşıma açık olma, engelsiz dinleme, saygı-kabul, duyarlılık ve problem çözme alt boyutlarını içeren konular oturumlara entegre edilmiştir.

Programın uygulama aşamasında katılımcıların aktif katılımının sağlanmasına yönelik çalışma sayfaları, drama kartları, ev ödevi formları, videolar oluşturulmuştur. Materyallerin hazırlık aşamasında iletişim becerilerine yönelik etkinlik örnekleri ve babaların kişisel farkındalıklarına yönelik etkinlik örnekleri incelenmiştir (Çakır, 2012; Kocayörük, 2011; Kocayörük, 2016; Navaro, 2017; Voltan-Acar, 2007). Materyaller hazırlanırken cümle tamamlama, boşluk doldurma, listeleme ve mucize soru gibi etkinlik çeşitleri kullanılmıştır. Oturum sonlarında verilen ödevler sonraki oturuma hazırlık şeklinde planlanarak oluşturulmuş ve etkinliklerde görselliğe önem verilmiştir. Programla ilgili uzman görüşü alındıktan sonra 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' 5 oturum ve her oturum 2-2,5 saat şeklinde planlanmıştır. Oturumların amaçları, gerekli materyalle aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Birinci oturumda genel olarak babalık rolünün önemine vurgu yapılmak istenmiştir. Bu kapsamda birinci oturumdaki amaçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. Uygulanacak olan iletişim becerileri eğitim programı hakkında bilgi sahibi olma
2. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeğinin uygulanması
3. Grup üyelerinin birbirini tanınması
4. Grup üyeleriyle birlikte grup kurallarının belirlenmesi
5. Babalık rolünün önemi hakkında farkındalık kazandırılması
6. Baba-çocuk iletişiminin çocuğun gelişimine katkısıyla ilgili bilgi sahibi olma

Birinci oturum için gerekli olan materyaller şunlardır: Katılımcılara eğitim süresince kullanabilmeleri için hazırlanmış eğitim programı dosyası, boş kağıt ve kalem, ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği (Ek-2), babalık rolüne dikkat çekmek için izletilecek olan video gösterimi, 'Babamla İlişkim' çalışma sayfası (Ek-3), baba-çocuk iletişiminin çocuğun gelişimine etkisi ilgili hazırlanmış slayt/sunum, ev ödevi formu-1 (Ek-4).

İkinci oturumda genel olarak etkili iletişim ile ilgili farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda ikinci oturumdaki amaçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. 'İletişim nedir? İletişim engelleri nelerdir' konuları hakkında bilgi sahibi olma.

2. Katılımcıların çocuklarıyla iletişim kurarken kullandıkları iletişim engelleri hakkında farkındalık kazanması.
3. İletişimde etkin dinleme ve edilgin dinleme ile ilgili bilgi sahibi olma.
4. Katılımcıların çocuklarıyla iletişim kurarken onları nasıl dinlediği ile ilgili (etkin/edilgin dinleme) farkındalık kazanması.
5. Katılımlı dinleme hakkında bilgi sahibi olma.

İkinci oturum için gerekli olan materyaller şunlar: ‘İletişim nedir? İletişim engelleri nelerdir’ konulu slayt/sunum, katılımcılara birinci oturum sonunda verilen ev ödevi formu-1, iletişim engelleri ile ilgili hazırlanmış olan çalışma sayfası (Ek-5), iletişimde etkin/edilgin dinleme konulu slayt/sunum, etkin/edilgin dinlemeyle ilgili araştırmacı tarafından hazırlanmış olan etkinliğin eşleşme ve drama kartları, ev ödevi formu-2 (Ek-6).

Üçüncü oturumda genel olarak katılımcıların çocuklarıyla nasıl bir dil kullanırlarsa daha etkili bir iletişim kurabilecekleri konusunda farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda üçüncü oturumdaki amaçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. İletişimde sen dili - ben dili mesajları ile ilgili bilgi sahibi olma
2. Katılımcıların çocuklarıyla iletişiminde kullandığı dil hakkında farkındalık kazanması
3. İletişime açık olan ebeveynlerin davranışları ile ilgili bilgi sahibi olma
4. Anne-baba tutumları hakkında bilgi sahibi olma

Üçüncü oturum için gerekli olan materyaller şunlardır: İletişimde sen dili - ben dili mesajları ile ilgili sunum/slayt, iletişimde sen dili-ben dili mesajları ile ilgili hazırlanmış olan etkinlik ve drama kartları, iletişime açık olan ebeveynlerin davranışları ve anne-baba tutumları konulu sunum/slayt, ev ödevi formu-3 (Ek-7).

Dördüncü oturumda genel olarak babaların çocuklarıyla yaşadığı problem durumlarda kullanacağı dil hakkında farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda dördüncü oturumdaki amaçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. 6-10 yaş aralığındaki çocukların zorlayıcı davranışları ve problem çözme hakkında bilgi sahibi olma
2. Katılımcıların çocuklarıyla yaşadıkları problemlerin çözümü noktasında uyguladıkları yöntemler ile ilgili farkındalık kazanması
3. Etkili iletişim yoluyla çocuklara sınır koyma, sorumluluk verme ve olumlu disiplin yöntemleri hakkında bilgi sahibi olma

Dördüncü oturum için gerekli olan materyaller şunlardır: 6-10 yaş aralığındaki çocukların zorlayıcı davranışları ve problem çözme ile ilgili slayt/sunum, katılımcıların çocuklarıyla yaşadıkları problemlerin çözümü noktasında uyguladıkları yöntemler ile ilgili farkındalık kazanması amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan video, etkili iletişim yoluyla çocuklara sınır koyma, sorumluluk verme ve olumlu disiplin yöntemleri ile ilgili sunum/slayt.

Beşinci oturumda babalara çocuklarıyla ilişkilerinde bir yol haritası oluşturmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda beşinci oturumdaki amaçlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. Katılımcıların ebeveyn olarak çocuğuyla iletişimde yol haritası çizerek kendi davranışları hakkında farkındalık kazanma
2. İletişim becerileri eğitim programının değerlendirilmesi
3. Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeğinin uygulanması
4. Dilek ve temenniler

Beşinci oturum için gerekli olan materyaller şunlardır: Araştırmacı tarafından hazırlanan ‘çocuğumla yol haritası formu’ (Ek-8), Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği.

3.5. Verilerin Toplanması

Bu bölümde ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ile ön testin uygulanması, ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın uygulanması, ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ile son testin uygulanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.5.1. ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ile Ön Testlerin Uygulanması

Babalara yönelik hazırlanmış olan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın etkisini ölçebilmek için ön test ve son test olarak babalara ‘‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ uygulanmıştır. Deney grubuyla eğitim programına başlamadan bir süre önce kontrol grubuyla ayrı bir toplantı yapılarak kontrol grubunda yer alan babalardan demografik bilgileri toplamak amaçlı ‘Genel Bilgi Formu’nu doldurmaları istenmiştir. Sonrasında ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ön test uygulaması yapılmıştır.

Deney grubunda ise ‘Genel Bilgi Formu’ ve ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ön test uygulaması eğitim programının birinci oturumunun başında uygulanmıştır.

3.5.2. ‘İletişimi Becerileri Eğitim Programı’nın Uygulanması

Deney grubunda yer alan 12 baba ile programın uygulanmasından önce programın günü ve saati ile ilgili görüş alışverişı yapılmış ve tüm babalara uygun gün ve saat aralığı belirlenmiştir. Deney grubundaki 12 babaya ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ uygulanırken kontrol grubundaki babalara herhangi bir eğitim verilmemiştir.

Oturumların işlenişı sırasında sunum, beyin fırtınası, rol oynama, tartışma gibi yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Özellikle katılımcıların canlandırmasını istedikleri senaryolar sayesinde babalar aktif olarak programa katılım sağlayabilmiştir. Çocuklarıyla iletişimlerinde zorlandıkları noktalar hakkında grupla yaptıkları paylaşımlar ve canlandırmalar onlar için bir prova niteliğinde olmuştur. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ 5 oturumdan oluşan bir program olup oturumlarda konuların işleniş şekli aşağıda belirtilmiştir.

I. Oturum: Öncelikle araştırmacı tarafından eğitimin daha verimli ve sağlıklı işleyişı açısından ortam uygun hale getirilmiştir. Araştırmacı kendini tanıttikten sonra katılımcılar için hazırlanmış olduğu eğitim materyallerini katılımcılara sunmuştur. Grup üyelerinin birbirlerinin tanınması amacıyla tanışma oyunu oynanmıştır. Grupta yapılan ısınma çalışmalarının ardından grubun kuralları grup üyeleri ile birlikte tartışılarak ortak kurallar belirlenmiştir. Babalık rolüne dikkat çekebilmek amacıyla babalara video

gösterimi yapılmış ve videonun ardından katılımcıların kendi babalık serüvenleri ile ilgili paylaşım yapmaları istenmiştir. Paylaşımların ardından araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ‘Babamla İlişkim’ (Ek-2) adlı materyalin doldurulması ve bunun üzerine tartışılarak katılımcıların kendi babalarıyla olan ilişkilerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Baba-çocuk iletişiminin çocuğun gelişimine etkisi adlı slayt sunumu aracılığıyla katılımcılara bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmacı tarafından ilk oturumun özetlenmesi yapıldıktan sonra katılımcılara önümüzdeki oturum için yapılması istenen ev ödevi formu-1 (Ek-3) dağıtılarak oturum sonlandırılmıştır.

II. Oturum: Oturuma katılımcıların bir önceki oturumla ilgili görüşleri alınarak başlanmıştır. Ev ödeviyle ilgili paylaşımda bulunmak isteyen katılımcılara söz hakkı verilerek grubun birbiriyle paylaşımda bulunarak çocukla iletişimde karşılaştıkları sorunlar noktasında ortak yönlerini bulmaları için fırsat sunulmuştur. Sonrasında iletişim ve iletişim engelleri hakkında katılımcılara bilgilendirme yapılmıştır.

İletişim engelleri hakkında katılımcılarda farkındalık sağlayarak kendi çocuklarıyla olan iletişimlerini değerlendirebilmeleri amacıyla hazırlanmış olan iletişim engelleri çalışma sayfası (Ek-4) katılımcılara dağıtılmıştır. Çalışma sayfasında katılımcılardan listelenmiş olan iletişim engellerinden (varsa) hangilerini kullandıklarını işaretlemeleri ve ilk oturumda verilen ev ödevinde yazmış oldukları olumsuz yönlerin bir iletişim engeli olup olmadığı konusunda paylaşımda bulunmaları istenmiştir. Paylaşımların sonucunda katılımcıların çocuklarıyla iletişimlerinde kullandıkları iletişim engelleri listelenmiş ve bunların üzerine grup tartışması yapılmıştır.

Oturuma ara verilmesinin ardından etkin/edilgin dinleme ile ilgili katılımcılara bilgi verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan etkinlikle ilgili katılımcılara bilgi verildikten sonra her katılımcıdan kutudan bir kart seçmesi istenmiştir. Kutuda 5 beyaz, 5 siyah olmak üzere numaralandırılmış 10 kart bulunmaktadır. Kartlar seçildikten sonra örneğin, beyaz 1 numaralı kart ile siyah 1 numaralı kartı çeken katılımcılar eşleşmiştir. Gruplar belirli senaryoların bulunduğu kartların olduğu kutudan drama oyun kartlarını çekmişlerdir. Gruplara drama kartlarındaki kısa senaryoyu canlandırmalar için hazırlık yapması için süre verilmiştir. Bu süre zarfında araştırmacı katılımcılara rehber olmuştur.

İlk grubun senaryoyu canlandırmasının ardından edilgin olarak dinlenen kişinin neler hissettiği ile ilgili paylaşımda bulunması istenmiştir. Grupla paylaşım yapılarak tüm senaryo durumları canlandırıldıktan sonra değerlendirilmiştir. İkinci oturumda işlenen konularla ilgili kısa bir özet yapıldıktan sonra katılımcılara önümüzdeki oturum için yapılması beklenen 'ev ödevi formu-2' yi (Ek-5) dağıtılarak oturum sonlandırılmıştır.

III. Oturum: Bir önceki oturumun değerlendirilmesi yapılarak oturuma başlanmıştır. Ev ödeviyle ilgili grubun paylaşımda bulunmasına fırsat tanınarak katılımcıların formu doldururken fark etmiş oldukları durumlar hakkında grup tartışması yapılmıştır. Katılımcılara iletişimde sen dili-ben dili mesajları ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırma sunumu yaparken katılımcıları da aktif tutacak şekilde sorular yöneltilerek etkileşimli şekilde bilgilendirme yapmaya özen gösterilmiştir.

Bilgilendirmenin ardından katılımcıların çocuklarıyla iletişimde kullandıkları dili fark edebilmeleri amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan etkinlik katılımcılara açıklanmıştır. Katılımcılar bir önceki oturumda olduğu gibi eşleşerek drama kartlarının bulunduğu kutudan kart seçmişlerdir. Eşlere senaryoyu okumaları için süre tanınmıştır. Bu süre zarfında araştırmacı katılımcılara rehberlik etmiştir. Örnek senaryolar katılımcılar tarafından canlandırıldıktan sonra her katılımcıya neler hissettiği sorulmuştur. Grup üyelerinden kendi çocuklarıyla olan iletişimlerinde hangi dili kullandıkları hakkında paylaşımda bulunmaları istenmiş kullanmış oldukları dilin problemleri çözme noktasında işe yararlığı hakkında grup tartışması yapılmıştır.

Oturuma ara verildikten sonra katılımcılara iletişime açık olan ebeveynlerin davranışları ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Burada babaların rahatça çocuklarıyla iletişim kurabilmeleri, çocuklarının her konuyu rahatça babalarıyla konuşabilmeleri noktasında babaların çocuklarını cesaretlendirmesi, çocuğun fikirlerine saygı duyulması ve kabul konusuna önem verilmiştir. Ardından anne-baba tutumları ile ilgili katılımcılara bilgi verilmiştir. Grup üyelerinden kendi ebeveyn tutumunu grupla paylaşması ve neden böyle davrandıklarıyla ilgili farkındalık kazanması amacıyla grup tartışması yapılmıştır. Oturumun özeti yapıldıktan sonra 'ev ödevi formu-3'ü (Ek-6) dağıtılarak oturum sonlandırılmıştır.

IV. Oturum: Araştırmacının katılımcıları karşılamasının ardından bir önceki oturumun değerlendirilmesi yapılarak oturuma başlanmıştır. Grup üyelerinden ev ödevleriyle ilgili paylaşım yapmaları beklenmiştir. Zorlayıcı davranışlar ve problem çözme ile ilgili bilgilendirme yapmadan önce grup üyelerinin kendi çocuklarıyla yaşadıkları problemleri tartışmalarına ve tanımlamalarına fırsat tanınmıştır.

Yaş dönem aralığı dikkate alınarak yapılan bilgilendirme sonrasında babalara araştırımcı tarafından hazırlanmış olan video gösterimi yapılmıştır. Videoda baba-çocuk arasındaki bir problem durumunun senaryosu gösterilmiştir. Video gösterimi sonrasında babanın çocuğa tepkisinin grup üyeleri tarafından değerlendirilmesi ve grup üyelerinden böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl tepki vermeleri gerektiği konusunda grup tartışması yapılmıştır. Ardından verilebilecek uygun tepkiyle ilgili ikinci video gösterimi yapılmıştır. Video gösterimi sonrasında babanın çocuğa tepkisinin grup üyeleri tarafından değerlendirilmesi yapılmış ve grup üyelerinden doğru tepkilere örnek vermek isteyenlerin paylaşım yapmalarına fırsat verilmiştir.

Oturuma ara verilmesinin ardından etkili iletişim yoluyla çocuklara sınır koyma, sorumluluk verme ve olumlu disiplin yöntemleri ile ilgili katılımcılara bilgilendirme yapılmıştır. Sınır koyma, sorumluluk verme ve olumlu disiplin yöntemleri açısından grup üyelerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinin nasıl olduğu hakkında grup tartışması yapılmıştır. Tartışmanın ardından grup üyelerinin kullandıkları yöntemler listelenmiş ve değerlendirme yapılmıştır. Oturum özetlenerek oturum sonlandırılmıştır.

V. Oturum: Katılımcıların karşılamasının ardından geçen süre boyunca grup üyelerinin çocuklarıyla iletişimlerinin nasıl olduğu ile ilgili paylaşımında bulunmaları için grup üyelerine fırsat tanınmıştır. ‘Çocuğumla iletişimde yol haritam formu’ (Ek-7) aracılığıyla uygulanan eğitim programındaki bilgileri doğrultusunda grup üyelerinin kendi yol haritalarını çizmeleri için rehberlik edilmiştir. Grup üyeleri çocuklarıyla daha etkili iletişim kurmaları noktasında cesaretlendirilmiştir. Sonrasında eğitim programı boyunca yapılan bilgilendirmeler ve çalışmalar özetlendikten sonra grup üyeleriyle genel bir değerlendirme yapılarak iyi dilek ve temennilerle oturum sonlandırılmıştır.

3.5.3. Son Testlerin Uygulanması

Kontrol grubunda yer alan babalara ayrı bir toplantı düzenlenerek son test uygulaması yapılmış ve ardından deney grubuna uygulanmış olan program içeriğinin özeti şeklinde bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Deney grubuna son test uygulaması ise eğitim programının son oturumunda yapılmıştır. Ardından ayrı bir toplantı düzenlenerek deney grubunda yer alan babalara ve eşlerine ‘İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu’ uygulanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ ve ‘Genel Bilgi Formu’ nun elde edilen verilerin analizi için SPSS paket programı kullanılmıştır. Verilerin dağılımının normal olup olmadığını belirlemek için Kolmogorov Smirnov testinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo- 4’te verilmiştir.

Tablo-4. Kolmogorov Smirnov Test Sonuçları

Değişkenler	N	p
Deney grubu ön test toplam puanları	12	,032 ^c
Deney grubu son test toplam puanları	12	,006 ^c
Kontrol grubu ön test toplam puanları	12	,038 ^c
Kontrol grubu son test toplam puanları	12	,028 ^c

Tablo-4’e bakıldığında değişkenlerin z değeri ve buna bağlı anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olması nedeniyle verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Buna bağlı olarak verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle nonparametrik testler kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test ortalamalarını karşılaştırmak için Mann Whitney U-testi, deney ve kontrol gruplarının kendi içinde ön test, son test ortalamalarını karşılaştırmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Araştırmada programın değerlendirilmesine yönelik babalara ve eşlerine uygulanan formdan elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik

analizi yapılırken, birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir. Kavramsallaştırılmanın ardından ortaya çıkan kavramlar doğrultusunda veriler mantıklı şekilde kategorilere ayrılır ve bu doğrultuda veriler düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Babalar ve eşlerin eğitim programını değerlendirme formundaki açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar kodlanmıştır. Sonrasında bu kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar belirlenmiş ve bunlara göre kategoriler oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Babaların ve eşlerinin programın değerlendirilmesine yönelik görüşleri, gerekli yerlerde doğrudan alıntı yapılarak italik yazıyla yazılmış ve alıntının yapıldığı veri numarası parantez içinde verilmiştir. Babalar 'B' olarak belirtilmiş ve her babaya 'B1-B12' arasında olacak şekilde numara verilmiştir. Eşleri ise 'E' olarak belirtilmiş ve her eşe 'E1-B12' arasında olacak şekilde numara verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, baba ile çocuk arasındaki iletişimin niteliğinin artırılmasına yönelik uygulanmış olan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’na ilişkin deney ve kontrol gruplarından elde edilen nicel ve nitel verilerin yapılan istatistiksel analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda verilmiştir.

4.1. Nicel Bulguların Analizi

Bu bölümde deney ve kontrol gruplarının ön testlerinin karşılaştırılması, deney ve kontrol grupları son testlerinin karşılaştırılması, deney ve kontrol gruplarının grup içi ön test ve son testlerinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan nicel analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo-5’te deney ve kontrol gruplarına uygulanan EÇİÖ ön test uygulamasının Mann Whitney U-testi sonuçları verilmiştir. Sonuca bakıldığında deney ve kontrol grupları arasında ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’ öncesinde EÇİÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (U: 60,50, $p>.05$). Buna göre, uygulanacak olan program öncesinde deney ve kontrol gruplarında yer alan babaların çocuklarıyla iletişim düzeyleri arasında fark bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Grupları Ön Test Mann-Whitney Sonuçları

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
EÇİÖ	Deney	12	13,46	161,50	60,50	.504
Ön Test	Kontrol	12	11,54	138,50		

Tablo-6’da deney ve kontrol gruplarına uygulanan EÇİÖ son test uygulamasının Mann-Whitney U-testi sonuçları verilmiştir. Sonuçlara bakıldığında deney ve kontrol grupları arasında ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’ sonrasında EÇİÖ puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (U: 13,00, $p<.05$). Sıra ortalamaları ve toplamalarına bakıldığında bu farkın deney grubu lehine olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre,

‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’na katılan babalar ile katılmayan babaların çocuklarıyla iletişim düzeyleri arasında programa katılan babaların lehine bir fark olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Deney ve Kontrol Grupları Son Test Mann-Whitney Testi Sonuçları

	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
EÇİÖ	Deney	12	17,42	209,00	13,00	.001
Son Test	Kontrol	12	7,58	91,00		

Tablo-7’de deney grubuna uygulanan EÇİÖ ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları verilmiştir. Buna göre deney grubuna uygulanan EÇİÖ ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($z=3.076$, $p < .05$). Bu sonuca göre ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’na katılan babaların çocukları ile iletişimlerinde uygulanan eğitim sonrasında yapılan ölçümlere göre anlamlı derecede olumlu farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Deney Grubu Ön Test-Son Test Wilcoxon Testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Ön Test Son Test	Negatif Sıra	0	.00	.00	-3,076*	.002
	Pozitif Sıra	12	6,50	78,00		
	Eşit	0				
	Toplam	12				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo-8’de kontrol grubuna uygulanan EÇİÖ ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları verilmiştir. Buna göre kontrol grubuna uygulanan EÇİÖ ön test-son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > .05$). ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’na katılmayan babaların çocukları ile iletişimine yönelik yapılan ölçümlerde kontrol grubunda

yer alan babaların lehine anlamlı bir fark bulunamamıştır. Programa katılım sağlamayan babaların çocuklarıyla olan iletişimlerinde herhangi bir değişiklik olmadığı söylenebilir.

Tablo 8. Kontrol Grubu Ön Test-Son Test Wilcoxon Testi Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Ön Test Son Test	Negatif Sıra	1	3,50	3,50	-1,633*	.102
	Pozitif Sıra	5	3,50	17,50		
	Eşit	6				
	Toplam	12				

* Negatif sıralar temeline dayalı

4.2. Nitel Bulguların Analizi

Bu bölüm ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın sonlandırılmasının ardından programın değerlendirilmesine ilişkin babalara ve eşlerine uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu’nun sonuçlarına yönelik bilgiler verilmiştir. Formlardan elde edilen nitel veriler çözümlenerek kategoriler belirlenmiştir. Programın değerlendirilmesine yönelik görüşler, gerekli yerlerde doğrudan alıntı yapılarak italik yazıyla yazılmış ve alıntının yapıldığı veri numarası parantez içinde verilmiştir. Babalar ‘B’ olarak belirtilmiş ve her babaya ‘B1-B12’ arasında olacak şekilde numara verilirken aynı şekilde eşleri ise ‘E’ olarak belirtilmiş ve her eşe kodunun ‘E1-B12’ arasında olacak şekilde numara verilmiştir.

4.2.1. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu (Baba)’ Analiz Sonuçları

Babaların eğitim programının kendilerine olan katkısına yönelik verdikleri cevaplar; çocuğuyla iyi iletişim kurma hakkında bilgi sahibi olmaya katkı, baba olarak kendini yeterli bulmaya ve kendine güvenmeye katkı, sakinlik ve öfke kontrolüne katkı, baba olmakla ilgili farkındalık kazanmaya katkı, baba olarak değerinin farkında varmaya katkı, tutumlarda değişime katkı şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-9’da verilmiştir.

Tablo 9. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Babalara Katkısına Yönelik Sonuçları

Kategoriler	f
Çocuğuyla iyi iletişim kurma hakkında bilgi sahibi olma	8
Baba olarak kendini yeterli bulma ve kendine güvenme	6
Sakinlik ve öfke kontrolüne katkı	4
Baba olmakla ilgili farkındalık kazanmaya katkı	4
Baba olarak değerinin farkına varmaya katkı	3
Tutumlarda değişime katkı	3

Tablo 9’a göre 8 baba çocuğuyla nasıl iyi iletişim kuracaklarına yönelik bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. 6 baba bir baba olarak kendilerini daha yeterli bulduklarını ve kendilerine olan güvenlerinin arttığını ifade ederken 4 baba eskisinden daha sakin olduklarını ve öfkelerini kontrol etmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. 4 baba ise baba olmakla ilgili farkındalık kazandıklarını belirtmiş, 3 baba ise baba olarak kendilerini daha değerli hissetlerini ifade etmişlerdir. Son olarak 3 baba çocuklarına yönelik tutumlarının değiştiğini belirtmiştir.

Babaların büyük çoğunluğu ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ sonrasında çocuklarıyla daha iyi bir iletişim kurabilmek için bilgiler edindiklerini ve bu durumun çocuklarıyla ilişkilerine olumlu katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

‘Çocuğumuzla daha iyi nasıl iletişim kuracağımızla ilgili bilgi sahibi olduk. Çocuklarla yaşadığımız sorunlar nasıl çözeriz bununla ilgili uygulamalar yapmak iyiydi’ (B7)

‘... Kızımınla daha iyi iletişim kuruyoruz. Bu eğitimin bu kadar etkili olacağını düşünmemiştim. İletişimle ilgili farkındalık kazandırdı’ (B8)

‘Evet. Eğitim faydalı oldu. Oğlumla iletişimimiz daha iyi’ (B11)

‘Çocuğumla daha iyi bir iletişim nasıl kurulur bunu öğrenmiş oldum. Örneklerin bizim çocuğumuzla yaşadığımız sorunlar üzerine olması bence verimli oldu’ (B12)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında baba olarak kendilerini daha yeterli bulduklarına ve kendilerine olan güvenlerinin arttığına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'Program kendimin güçlü yönlerini fark etmemi sağladı. Artık kendimi bir baba olarak kendimi daha yeterli görüyorum' (B1)

'...Kendime güvenim arttı diyebilirim. Kendimi daha yeterli buluyorum' (B10).

'...Kendimi geliştirdiğimi düşünüyorum. Öğrendiklerim kendime olan güvenimi artırdı' (B11)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında çocuklarına karşı daha sakin yaklaştıklarına ve öfkelerini daha iyi kontrol ettiklerine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Oğlumla iletişim kurarken daha sakin yaklaşıyorum. Hemen yükselmeye çalışıyorum' (B1).

'...Çok çabuk sinirlenirdim kızıma karşı. Hemen onu anlamadan dinlemeden tepki veriyordum. Artık daha sakin yaklaşıyorum. Şimdi iletişimimiz çok daha iyi' (B3)

'...Oğlumla çok çatışma yaşıyoruz. Evde hep bir kavga. Artık ben daha sakin davrandığım için kavgalarımız da azaldı. Ona direkt tepki vermemeye öfkemi kontrol etmeye çalışıyorum' (B5)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında baba olmakla ilgili farkındalık kazandıklarına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Bir babanın çocuk için ne anlam taşıdığına değindi hocamız. Babalık hakkında farkındalığım arttı gerçekten. Daha iyi bir baba olmaya çalışacağım' (B4).

'...Babalar da anneler gibi çocuğun hayatında aktif olmalı. Baba olarak çocuğun hayatındaki yerimi farkettim ' (B10)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında bir baba olarak kendilerini daha değerli hissettiklerine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Anneler hep güçlüdür, çocuğu için her şeyi yapar derler ya biz de öyleyiz. Hocamın bizim değerli olduğumuzu hissettirmesi benim için çok faydalı oldu. Baba olarak kendi gücümün farkına vardım' (B6).

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında çocuklarına karşı tutumlarının değiştiğine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Eskiden daha otoriter bir babaydım. Şimdi kızıma daha ılımlı yaklaşıyorum' (B8)

'...İyi bir iletişim kurmak önemli. Daha kararlı ve net şekilde yaklaşıyorum çocuklara karşı. Eskiden böyle değildim' (B9)

Babaların eğitim programının çocuğuyla iletişimi açısından katkısına yönelik verdiği cevaplar baba ile çocuğun özel vakit geçirmesine katkı, baba ile çocuk arasındaki iletişime katkı, yaşanan çatışma durumlarının azalmasına yönelik katkı, anlayışlı ve sabırlı olmaya katkı, evde daha mutlu ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı ve problem çözmeye yönelik katkı şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-10'da verilmiştir.

Tablo 10. 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Baba İle Çocuk Arasındaki İletişime Katkısına Yönelik Sonuçları

Kategoriler	F
Baba ile çocuğun özel vakit geçirmesine katkı	8
Baba ile çocuk arasındaki iletişime katkı	9
Yaşanan çatışma durumlarının azalmasına yönelik katkı	6
Anlayışlı ve sabırlı olmaya katkı	4

Evde daha mutlu ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı	4
Problem çözmeye yönelik katkı	4

Tablo 10'a göre 8 baba çocuklarıyla artık daha fazla özel vakit geçirdiğini, 9 baba çocuklarıyla arasındaki iletişimin çok daha iyi olduğunu ve 6 baba kurdukları olumlu iletişim sayesinde evde yaşanan çatışma durumlarının azaldığını belirtmişlerdir. 4 baba daha anlayışlı ve sabırlı olduklarını, 4 baba evde daha mutlu ve huzurlu bir ortam oluşturduğunu belirtirken 4 baba programın çocuklarıyla yaşadıkları problemleri çözme noktasında faydalı olduğunu ifade etmiştir.

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında programın çocuklarıyla geçirdikleri özel vakitlerin artmasına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Sizin önerileriniz doğrultusunda oğlumla daha fazla baba-oğul özel vakit geçirmeye başladık. Ne kadar iyi anlaştığımızı farkettim.' (B1)

'...Ben çok yoğun çalıştığım için çocuklarla pek vakit geçiremiyorduk. Hocamız çocuklarınıza özel vakit ayırdığınızda iletişiminizin de iyi olacağını göreceksiniz demişti. Gerçekten de çocuklar çok mutlu oldular. Çocukların benimle vakit geçirmeye ihtiyacı varmış.' (B6)

'...Onunla vakit geçirmemi istiyormuş. Birlikte sadece parka gittiğimizde bile ne kadar eğlendiğimizi ve onun ne kadar mutlu olduğunu gördüm.' (B10)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında programın baba ile çocuk arasındaki iletişime katkısına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'Çocuğumla iletişime kesinlikle katkı sağladı. Artık daha mutlu bir ilişkimiz var.' (B2)

'Baba-oğul olarak daha iyi bir iletişimimiz var. Bir sorun yaşadığımızda nasıl yaklaşmam gerektiğini biliyorum artık.' (B5)

'...Oğlumla aram artık çok daha iyi. Onu anladığımı biliyor.' (B11)

'...Kesinlikle iletişimimize olumlu yansıdı. Daha çok şey paylaşabiliyoruz. Kızım geçen gün ilk kez yanıma gelip canını sıkın bir konu hakkında konuşmak istediğini söyledi. Çok mutlu oldum.' (B12)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında programın yaşanan çatışma durumlarının azalmasına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Daha az kavga çıkıyor evde. Eskisi kadar inatlaşmıyor ödevini falan yaparken. Onu anladığımı göstermeye çalışıyorum.' (B3)

'... Yaşadığımız kavgalar baya azaldı.' (B6)

'...Daha az çatışma yaşıyoruz. Ev içinde daha sakin artık.' (B9)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında programın anlayışlı ve sabırlı olmalarına katkısına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Artık ona karşı daha sabırlı ve ılımlı yaklaşıyorum. Eskiden hemen sinirlenir, bağırırdım. Şimdi önce onu anlamaya çalışıyorum.' (B1)

'...Bir de daha sabırlı olduğumu söyleyebilirim.' (B4)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın sonrasında programın evde daha mutlu ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkısına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Daha az tartışıyoruz. Evde daha huzurlu bir ortam var. Ben sakinleşince sanki herkes sakinleşti.' (B7)

'...Çatışmalar azaldı. Bu da evin ortamına yansıdı tabi. Kavgalar çok olunca ailecek gergin oluyorduk.' (B8)

Babaların ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın sonrasında programın problem çözmeye yönelik katkısına yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

‘...Bir sorun yaşadığımızda nasıl davranmam gerektiğini biliyorum artık. Oturumlarda yaptığımız etkinliklerin çok faydası oldu.’ (B5)

‘...Tartışmalarımız çok azaldı. Ona karşı yaklaşımım değişince problem çözmek daha kolay oldu. Öğrendiğimiz yöntemler işe yaradı. Teşekkür ederim.’ (B10)

Babaların programın içeriğine yönelik sorulan soruya ilişkin görüşleri yeterli, faydalı, aktif katılım sağlamaya dönük uygulamaların olması, örneklerin yaşanan sorunları yansıtması, farklı konuların eklenmesi şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-11’de verilmiştir.

Tablo 11. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın İçeriğine Yönelik Görüşlerin Sonuçları

Kategoriler	F
Yeterli ve Faydalı	10
Aktif katılım sağlamaya dönük uygulamaların olması	6
Örneklerin yaşanan sorunları yansıtması	5
Farklı konular eklenebilir	2

Tablo-11’e göre 10 baba programın içeriğini yeterli ve faydalı olduğunu belirtmiştir. 6 baba programın aktif katılım sağlamaya dönük uygulamalar içermesinden memnun olduklarını ve bu sayede sıkılmadıklarını, daha iyi öğrendiklerini ifade etmişlerdir. 5 baba örneklerin yaşanan sorunlar üzerine olmasının çok faydalı olduğunu ve 2 baba ise programa farklı konuların da eklenebileceğini belirtmiştir.

Babaların ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın içeriğinin yeterli ve faydalı olduğuna yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

‘Programın içeriği gayet faydalıydı. Bir baba olarak kendimi daha yeterli bulmamı sağladı’ (B2)

‘İçerik dolu doluydu.’ (B4)

'Programın içeriği yeterliydi. Daha çok konu olsa kafam karışabilirdi.' (B5)

'Bence içerik çok uygun ve faydalıydı.' (B12)

Babaların 'Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın içeriğinin aktif katılım sağlamaya dönük uygulamaların olmasına yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

'...Uygulamalarla aktif şekilde eğitime katıldık. Oturum süre 2.5 saat olmasına rağmen sıkılmadım.' (B3)

'...Hiç boş kalmadık. Hep bir etkinlik doldurduk ya da canlandırma yaptık. Başlangıçta utandım ama sonra çok keyif aldım.' (B4)

'...Sıkıcı sunumlar şeklinde değil, uygulamaya dönüktü.' (B9)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın içeriğindeki örneklerin yaşanan sorunları yansıtmasına yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

'...Özellikle örneklerin birebir yaşadığımız olaylar üzerinden olması yararlıydı.'
(B1)

'...Hocamız alanda çocuklarla çalıştığı için verdiği örnekler gerçek hayatta karşılaştığımız sorunlardı. Bu açıdan faydalı buldum.' (B5)

'...Özellikle senaryolardaki olayla benim karşılaştığım sorunlardı. Hocamız örnekleri güzel düşünmüş.' (B8)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın içeriğine farklı konular eklenebileceğine yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

'...Keşke daha uzun sürseydi de başka konuları da konuşsak diye düşündüm.' (B9)

Babalara programın süresine yönelik sorulan soruya ilişkin görüşleri yeterli ve uygun, daha uzun olmalı şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-12’de verilmiştir.

Tablo 12. ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın Süresine Yönelik Görüşlerin Sonuçları

Kategoriler	F
Yeterli ve uygun	9
Daha uzun olmalı	3

Tablo 12’ye göre 9 baba programın süresini yeterli ve uygun bulmuştur. 3 baba ise programdan keyif aldıklarını ifade etmiş ve programın süresinin daha uzun olabileceği yönünde görüş bildirmiştir.

Babaların ‘Etkili İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın süresinin yeterli ve uygun olduğuna yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

‘Bence programın süresi çok uygundu. Yoğun çalışıyorum. Daha uzun süreli bir program olsa katılamazdım.’ (B1)

‘...Sürenin yeterli olduğunu düşünüyorum. Bizi sıkmadı.’ (B3)

‘Sürenin daha uzun olmasını istemezdim. Bence hoca tadında bitirdi programı.’ (B5)

‘Bence içerik ve süre idealdi. 10 kere falana geleceksiniz deseler katılmak istemezdim.’ (B11)

Babaların ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın süresinin daha uzun olmasını istediklerine yönelik bildirdikleri görüşlerin örnek ifadeleri aşağıda verilmiştir:

‘...Program süresi olarak oturumlar daha fazla olabilirdi. Uygulamalardan keyif aldım.’ (B2)

'....çok keyif aldım. Keşke programın süresi daha uzun olsaydı dedim. Daha faydalı olurdu.' (B4)

Babalara programa yönelik önerileri ilgili sorulan soruya ilişkin görüşleri diğer babalar da katılmalı, çevresine programı tavsiye etme ve eşler de programa katılmalı şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-13'te verilmiştir.

Tablo 13. 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'na Yönelik Öneriler İle İlgili Sonuçlar

Kategoriler	F
Diğer babalar da faydalanmalı	10
Çevresine programı tavsiye etme	6
Eşler de programa katılmalı	2

Tablo 13'e göre 10 baba programdan diğer babaların da faydalanması gerektiğini belirtmiştir. 6 baba program çevresindekilere tavsiye ettiklerini ifade ederken 2 baba programa eşlerin de katılmasının daha faydalı olacağı görüşünü bildirmiştir.

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'ndan diğer babalar da faydalanmalı görüşüne yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...Her baba böyle bir eğitime katılmalı' (B2)

'Kesinlikle başka babalar da bu eğitime katılmalı' (B5)

'Programdan başka babalar da yararlanmalı' (B7)

'Programın yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.' (B8)

Babaların 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'na katılmayı çevresine tavsiye etme görüşüne yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'İş yerindeki arkadaşlarım çok sordular bu programı. Siz de katılın diye öneride bulundum.' (B6)

'...Tanıdığım arkadaşlarıma tavsiye edeceğim.' (B9)

'...Zaten diğer arkadaşlarıma da hep önerdim siz de katılın diye.' (12)

4.2.2. 'İletişim Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu (Anne)' Analiz Sonuçları

Babaların eşlerinin program öncesinde programa yönelik görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar faydalı bir eğitim olduğunu düşünme, eşine programa katılmasına yönelik destek olma, katılımın devamlı olacağını düşünmeme şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-14'te verilmiştir.

Tablo 14. Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' Öncesine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Görüşlerinin Sonuçları

Kategoriler	F
Faydalı bir eğitim olduğunu düşünme	10
Eşini programa katılmasına yönelik destekleme	5
Sürekli bir katılım sağlamasını beklememe	4

Tablo 14'e göre 10 eş programdan önce programın faydalı olduklarını düşündüklerini belirtmiştir. 5 eş ise programın duyurusunu gördüklerinde eşlerine programa katılmaya yönelik öneride bulduklarını ve desteklediklerini ifade etmiştir. 4 eş ise eşinin programa katılacağını söylediğinde bunun devamının gelmeyeceğini düşündüğü görüşünü ifade etmiştir.

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' öncesi programın faydalı olduğunu düşünmelerine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'Eşimin eğitimden faydalanması gerektiğini düşündüm. Eğitim içeriği yararlı görünüyor.' (E3)

'Eğitimin etkili olacağını düşündüm. Kendisi katılmaya çok istekliydi.' (E7)

'Güzel, faydalı bir eğitimidir diye düşündüm. İletişime yönelik olması önemliydi bence.' (E10)

'...İletişim konusunda evde sıkıntı yaşıyorlar oğlumla çok. Eğitim faydası olur diye düşündüm' (E12)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' öncesi eşlerinin programa katılması için desteklediklerine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'... Katılması için biraz ısrar ettiğimi söyleyebilirim. Eğitim günleri için bazı planlamalar yapıp ona yardımcı oldum.' (E4)

'...Katılsam mı diye kararsız görünüyordu. Biraz çekiniyordu. Bence gitmelisin çok faydalı olacak dedim.' (B8)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' öncesi eşlerinden sürekli bir katılım sağlamasını beklememelerine yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'... Ne yalan söyleyeyim bu adam 5 oturumun hepsine gitmez dedim.' (E1)

'...Devamlı ve istekli gideceğini düşünmemiştim. Beni yanılttı.' (E9)

Babaların eşlerinin programın eşine ne gibi katkılar sağladığına yönelik görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar anlayışlı davranma, öfke kontrolü ve çocuklarla ilgili daha fazla sorumluluk alma şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-15'te verilmiştir.

Tablo 15. Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Eşlerine Yönelik Katkıları İle İlgili Sonuçlar

Kategoriler	f
Anlayışlı olma	8
Öfke kontrolü	6
Çocuklarıyla ilgili daha fazla sorumluluk alma	5

Tablo 15'e göre 8 eş, babaların çocuklarına karşı eskisinden daha anlayışlı davrandığını belirtmiştir. 6 eş ise eskiden eşinin daha öfkeli olduğunu, fevri tepkiler verdiğini ancak eğitimden sonra öfke kontrolünü daha iyi sağladığını ifade etmiştir. 5 eş ise çocuklarla ilgili sorumlulukları eskisinden daha çok eşiyile paylaştıkları görüşünü belirtmişlerdir.

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın eşlerine yönelik anlayışlı olmalarına katkısına ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...O kadar çok inatlaşıyorlardı ki daha öncesinde. Şimdi eşim oğluma karşı daha anlayışlı yaklaşıyor. Onu anlamaya çalışıyor.' (E4)

'Bu soruya ilk vereceğim cevap daha anlayışlı olduğu...' (E9)

'...Bize karşı daha anlayışlı davranıyor.' (E11)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın eşlerine yönelik öfkelerini daha iyi kontrol edebilmelerine katkısı olduğuna ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...öfke kontrolü derim. Anlamadan dinlemeden çocuğa birden parlardı öncesinde. Şimdi bakıyorum daha sakin.' (E1)

'...Kızıma karşı çok çabuk sinirleniyordu. Öfkesini daha iyi yönetiyor sanki, eskisi kadar bağırıyor.' (E3)

'...evde öfkeyle ilgili sıkıntımız vardı. Gerçekten bu konuda çok faydası oldu.' (E7)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın eşlerinin çocuklarıyla ilgili daha fazla sorumluluk almalarına katkısı olduğuna yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'Bu açıdan size teşekkür etmeliyim. Çocukla ilgili her şeyi ben planlardım. Babamız hiç yardımcı olmazdı. Artık nasıl yapalım diye soruyor, bana yardımcı oluyor.' (E4)

'...sorumluluk derim. Çocuğun ödevlerini yaptırırken daha çok yardımcı oluyor mesela. Geçen gün veli toplantısına bile gitti, inanmadım.' (E8)

Babaların eşlerinin eğitim programının çocuklarıyla olan iletişimine katkısına yönelik katkıları ile ilgili görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar baba-çocuk ilişkisine katkı, baba-çocuk arasındaki çatışmaların azalması ve çocuğuna vakit ayırma şeklinde gruplandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-16'da verilmiştir.

Tablo 16. Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Baba-Çocuk Arasındaki İletişimine Katkıları İle İlgili Görüşlerinin Sonuçları

Kategoriler	f
Daha iyi bir ilişkilerinin olmasına katkı	12
Baba-çocuk arasındaki çatışmaların azalmasına katkı	10
Çocuğuna vakit ayırmaya katkı	7

Tablo 16'ya göre eşlerin tümü program sonrasında çocuklarının babalarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğunu ifade etmiştir. 10 eş, çocuğu ve eşi arasındaki çatışmaların azaldığını belirtirken 7 eş ise eşlerinin artık çocuklarına daha çok vakit ayırdığı görüşünü bildirmiştir.

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın baba-çocuk iletişimine yönelik daha iyi bir ilişkilerinin olmasına katkısı olduğuna yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'... iletişime etkisi olmaz mı, çok faydası oldu. Daha iyi anlaşıyorlar.' (E2)

'İlişkileri eskisinden daha iyi oldu. Hatta baba-oğul beni dışlıyorlar arada takılıyorlar bana.' (E5)

'Baba-kız daha güzel ilişki kurmaya başladılar. Kavga etmeyi bir kenara bırakınca çok eğleniyorlar.' (E8)

'Oğlumla babası artık daha iyi anlaşıyorlar diyebilirim.' (E11)

'... bakıyorum da baba-kız araları çok daha iyi. Daha iyi iletişim kuruyorlar.'
(E12)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın baba-çocuk iletişimine yönelik baba-çocuk arasındaki çatışmaların azalmasına katkısı olduğuna yönelik örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'...kavgaların azalması. İnanılmaz çatışıyorlardı.' (E1)

'... evde hep bir tartışma ortamı vardı. Ödevini yap, zamanında yat derken sonra kavga. Baya azaldı bu durumlar.' (E6)

'Evimizde kavgalar azaldı diyebilirim.' (E7)

'...her gün kavga için bir sebep buluyorlardı. Şimdi baya azaldı.' (E9)

Eşlerin 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın baba-çocuk iletişimine yönelik çocuğuna vakit ayırmalarına katkısı olduğuna ilişkin örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

'Benim için en mutlu olduğum tarafı özel vakit geçirmeleri oldu. Araları çok daha iyi.' (E2)

'...birlikte daha çok vakit geçiriyorlar. Evde daha çok oyun oynuyorlar.' (E6)

'... kesinlikle daha çok zaman arıyor eşim kızıma. Kızım da çok mutlu. Onlar baba-kız takılırken ben de kendime vakit ayırıyorum.' (E10)

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ‘Tartışma’, ‘Sonuç’ ve ‘Öneriler’e yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Yapılan araştırmada, deney ve kontrol grubundaki babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği (EÇİÖ)’ den aldıkları son test puanları Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Tablo-6). Deney grubundaki babaların Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği (EÇİÖ)’den aldıkları ön test ve son test puanları Wilcoxon İşaretili Sıralar testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Ön testler ve son testler karşılaştırıldığında son testler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Tablo-7). Ayrıca eğitim programının değerlendirilmesine yönelik programa katılan babaların ve eşlerinin görüşleri alınmıştır. Eğitime katılan babalar programın kendilerine ve çocuklarıyla iletişimlerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Eğitime katılan babaların eşleri de programın faydalı olduğunu çocuklarıyla eşleri arasındaki iletişimin daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak deney grubundaki babalara uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın baba ile çocuk arasındaki iletişimine olumlu yönde katkı sağladığı ve programın etkili olduğu söylenebilir.

Alan yazın tarandığında babalara yönelik hazırlanan eğitim programlarına katılan babaların eğitimin sonunda çocuklarıyla ilişkilerinde olumlu yönde değişim sağladığı ve iletişimlerinin daha iyi olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarının Alibeyoğlu (2009) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir. Yapılan araştırmada çocuğu ilkokula giden 24 baba ile çalışılmış ve deney grubundaki 12 babaya BADEP uygulanmıştır. Programa katılan babaların programın etkililiğini ölçmek için kullanılan BADEP tutum envanteri toplam son test puanlarına bakıldığında uygulanan programın etkili olduğu ve bu durumun BADEP Tutum Envanterindeki ilk iki alt boyuttan alınan puanlara yansıdığı görülmüştür. Envanterdeki ilk iki boyut olan ‘Geleneksel Olmayan Roller’ ve ‘Yetkeci Olmayan Tutum’ boyutlarına ilişkin anlamlı bir farklılık

bulunurken ‘Tavizkar Olmayan Tutum’ ve ‘İletişim Açıklığı’ alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Deney grubundaki babalara uygulanan program sonunda değerlendirme formu uygulanmıştır. Babalar katıldıkları programın, çocuklarıyla daha iyi bir ilişki içerisinde olma ve çocuklara karşı daha sağlıklı tutumlar sergileme yönünde katkı sağladığını, programın kişisel gelişimlerine ve sosyal ilişkilerine faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda babalara yönelik uygulanan BADEP baba-çocuk iletişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu araştırmanın sonuçları Alibeyoğlu (2009) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir.

Yine BADEP uygulamasının yapıldığı başka bir çalışmada Mutlu (2008) ‘Baba Destek Eğitim Programı’nın aile işlevleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma grubu 14 deney ve 14 kontrol grubu olmak üzere benzer sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeydeki 28 babadan oluşan çalışmada ön test ve son test uygulaması olarak ‘Aile Değerlendirme Ölçeği’ kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda deney grubundaki babaların lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın ise problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve testin genel puanı açısından geçerli olduğu görülmüştür. Buna göre BADEP uygulaması sonrası programın özellikle ailenin iletişim becerileri ve problem çözme becerisi işlevine katkı sağlaması, bunun yanında gereken ilgiyi gösterme becerisi, ailenin rollere ilişkin işlevi ve davranış kontrolü işlevini geliştirmesi yönünden etkili olması ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın sonuçlarıyla örtüşmekte olduğu söylenebilir.

Levant ve Doyle (1983) yaptıkları araştırmanın sonuçlarının da bu araştırmanın bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir. Yapılan çalışmada, 6- 12 yaşları aralığında çocuğu olan babalara yönelik iletişim becerilerini geliştirmeyi hedefleyen eğitim programı haftada 3 saat olmak üzere 8 oturum olarak uygulanmıştır. Araştırma sonucunda eğitim programının babaların çocuklarıyla olan iletişim becerilerini artırdığı, çocuklarına karşı daha duyarlı davrandıkları görülmüştür. Benzer şekilde Wakabayashi vd., (2011) tarafından yapılan çalışmada baba eğitim programının baba katılımını artırdığı, baba-çocuk ilişkisine olumlu katkı sağladığı ve baba ile çocuk arasındaki iletişimin arttığı görülmüştür.

Özkan (2014) tarafından yapılan çocuğu okul öncesi eğitim kurumunda öğrenim görmekte olan babalara uygulanan ‘Baba Katılım Programı’nın baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisini inceleyen araştırmanın bulguları da babalara uygulanan eğitim programının baba-çocuk ilişkisini olumlu yönde etkilediği sonucunu ortaya koymuştur. Araştırmada programın baba ile çocuk arasındaki ilişkiye etkisini ölçmek amacıyla ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’ kullanılmıştır. Analizler sonucunda deney ve kontrol grubunda yer alan babaların eğitim programı sonrasında uygulanan ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’nde olumlu ilişki, çatışma ve bağlanma alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Uygulanan programın, babaların çocukları ile daha sıcak ve samimi ilişkiler kurmasına ve çocuklarını daha iyi anlamalarına katkı sağlanması yönünden araştırma bulguları benzeşmektedir. Ayrıca yapılan araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarının babaların ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmasının, babaların çalışma saatlerine uygun olmasının babaların aile katılım çalışmalarına katılım isteğini artırmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Uzun (2016) yapmış olduğu anaokulunda öğrenim gören çocuğu olan babalara yönelik olan araştırmasında babalara eğitim programı uygulamış ve eğitim programının baba ile çocuk arasındaki ilişkiye ve çocukların sosyal becerilerine etkisini incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ‘Baba Eğitim Programı’na katılan babaların ‘Çocuk Ebeveyn İlişki Ölçeği’nden kontrol grubunda yer alan babalara göre daha olumlu ilişkileri ifade eden puanlar aldığı sonucuna varılmıştır. Uygulanan ‘Baba Eğitim Programı’nın baba-çocuk ilişkisine ve çocukların sosyal becerilerine olumlu katkı sağladığı, dört hafta sonra uygulanan kalıcılık testi sonuçlarına göre programın etkisinin devam etmekte olduğu görülmüştür. Bu bulgular baba eğitim programının baba-çocuk ilişkisine olumlu yönde katkı sağladığını destekler niteliktedir.

Tutkun (2017) tarafından 48-72 ay aralığında çocuğu olan babalara yönelik uygulanan Fark Yaratan Babalar Eğitim Programı (FAYAP) sonucunda eğitim programının baba katılımına, baba-çocuk ilişkisine, babanın çocuğa yönelik tutumlarına olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Eğitime katılan babalardan ve eşlerinden alınan nitel veriler doğrultusunda programa katılan babalarda olumlu yönde değişimler yaşandığı ve eşlerin programı faydalı bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babaların çocukları ile daha iyi ilişkiler kurduğu, etkili zaman geçirdikleri ve buna bağlı olarak çocuklarının hayatına daha

fazla katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu bulgular ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın eşleri tarafından değerlendirilmesinde eşlerin programın faydalı olduğunu düşünmesi ve babaların çocuklarıyla daha çok vakit geçirmesi sonuçlarına benzerlik göstermektedir.

‘İletişim Becerileri Eğitim Programının Değerlendirilmesi Formu (Anne-Baba)’nun sonuçlarında babalar ve eşler tarafından yapılan değerlendirmede her iki ebeveynin ortak görüşlerine bakıldığında baba ile çocuğun birlikte geçirdikleri zamanda artış gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların Taşkın ve Erkan (2009) tarafından 2-9 yaş aralığında çocuğu olan babalarla yapılan araştırma bulguları ile örtüştüğü söylenebilir. Yapılan araştırmada 14 gönüllü babaya uygulanan 10 oturum süreli ‘Baba Eğitim Programı’nın babaların çocuklarıyla ilgilenme sıklığı ve çocuklarıyla etkileşimini nasıl etkilediğini araştırılmıştır. Eğitim programının uygulanmasının ardından baba görüşme formu kullanarak verilerin toplandığı araştırmanın sonucuna göre eğitim programına katılan babaların çocuklarıyla iletişiminin daha iyi olduğu, babaların çocuklarının oyunlarına katılma, çocuklarıyla birlikte dışarı çıkma, sözel etkileşime girme, çocuklarına yeni bir şeyler öğretme, günlük bakımlarıyla ilgilenme ve çocuklarına özel zamanlarda bakma sıklığının arttığı görülmüştür.

Ünüvar (2008) 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinin belirlenmesine yönelik yaptığı araştırmanın deneysel boyutunda deney grubunda yer alan babalara 10 oturumluk ‘Baba Eğitim Programı’ uygulamıştır. Deneysel boyuttaki bulgulara göre ‘Baba Eğitimi Programı’na katılan babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinin olumlu düzeyde arttığı görülmektedir. Fagan ve Iglesias (1999) tarafından yapılan araştırmada babalara uygulanan eğitim programının, baba katılımını artırdığı ve buna bağlı olarak babanın çocukla geçirdiği zamanın artmış olduğu, çocukların davranış problemlerinde azalma yaşandığı sonucuna ulaşmıştır.

‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’na katılan babalar programın sonunda babalık rolleri ve babanın önemi ile ilgili farkındalık kazandıklarını, evde çocuklarıyla yaşadıkları çatışmaların azaldığını, daha sakin bir tutum sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu sonucun Şalcı (2020) tarafından yapılan araştırmanın bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir. Şalcı (2020) yaptığı araştırmada bağımsız anaokulunda öğrenim görmekte olan beş-altı yaş

grubunda çocuğu olan gönüllü 40 baba ile çalıştığı araştırmada BADEP'in babaların babalık rolü algılarına ve çocukların oyun becerilerinin gelişimine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre Baba Destek Programı'nın babaların babalık rolü algılarını olumlu etkilediği ve çocukların oyun becerilerinin gelişimine katkısı olduğu görülmüştür. Uygulanan eğitim programının, babaların eş ve çocuklarıyla olan iletişimlerini arttığı, babaların çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmenin öneminin farkında varması gibi olumlu etkisinin olduğu saptanmıştır. Babalar BADEP uygulamasının ardından çocuklarının olumsuz davranışlarının azaldığını ve kendilerinin de sorunları çözerken daha sabırlı olduklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlar, araştırmanın eğitim programının değerlendirilmesine yönelik babaların çocuklarıyla iletişimine katkısı nitel bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

'İletişim Becerileri Eğitim Programı'na katılan babalar programın sonunda kendilerini bir baba olarak daha yeterli hissettiklerini ve kendilerine olan güvenlerinin arttığını ifade etmişlerdir. McBride (1990) yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarında benzer bulgular olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmada 15 deney grubu ve 15 kontrol grubu olmak üzere 30 baba ile çalıştığı ve deney grubundaki babalara oyun grubu/ebeveyn eğitimi uyguladığı araştırma sonucunda baba katılımında artış gözlemlenmiş ve babaların kendilerini ebeveyn olarak daha yeterli hissettikleri görülmüştür. Magill Evans vd. (2006) tarafından yapılan araştırmada baba eğitim programının babaların çocuklarına daha olumlu yaklaşma ve babalıkla ilgili kendine güvenme konusunda katkı sağladığını ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda babalara uygulanan eğitim programlarının baba-çocuk ilişkisini ve baba-çocuk arasındaki iletişimi olumlu yönde etkilediğini, baba katılımını artırdığını, baba ile çocuğun birlikte geçirdiği zamanı ve bu zamanın niteliğini artırdığını, babaların ebeveyn olarak yeterliliğine katkı sağladığını, babalık rolleri hakkında farkındalık kazandırdığını, babaların çocuklarına yönelik tutumlarına olumlu katkı sağladığını ortaya koymuştur. Eğitim programları baba-çocuk ilişkisi ve iletişimine yönelik birçok olumlu çıktı sağlamıştır. Bu çıktıların artırılması daha sağlıklı baba-çocuk ilişkilerinin oluşmasını sağlayacaktır. Babalara yönelik eğitim programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

5.2. Sonuçlar

Program 6ncesinde deney ve kontrol grubundaki babalara uygulanan Ebeveynin ocuğuyla İletişimi 6leği (Eİ6) 6n test puanlarını karşılaştırmak için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubu 6n test puanları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır (Tablo-5). Bu sonuca g6re ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nı 6ncesinde deney ve kontrol gruplarında yer alan babaların çocuklarıyla iletişim d6zeylerinin yakın olduğu s6ylenebilir.

Program sonrasında deney ve kontrol grubundaki babalara uygulanan Ebeveynin ocuğuyla İletişimi 6leği (Eİ6) son test puanlarını karşılaştırmak için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubu son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu g6r6lm6řt6r (Tablo-6). Bu sonuca g6re deney grubuna uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın deney grubunda yer alan babaların çocuklarıyla iletişim d6zeylerinde olumlu y6nde değişim sağladığı s6ylenebilir.

Bu araştırmada deney grubundaki babaların Ebeveynin ocuğuyla İletişimi 6leği (Eİ6)’den aldıkları 6n test ve son test puanlarını karşılaştırmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. 6n testler ve son testler karşılaştırıldığında son testler lehine anlamlı bir fark g6r6lm6řt6r (Tablo-7). Buna bağlı olarak deney grubundaki babalara uygulanan ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın deney grubunda yer alan babalar ile çocukları arasındaki iletişime olumlu katkı sağladığı s6ylenebilir.

Kontrol grubundaki babaların Ebeveynin ocuğuyla İletişimi 6leği (Eİ6)’den aldıkları 6n test ve son test puanlarını karşılaştırmak için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. 6n testler ve son testler karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık g6r6lmemiştir (Tablo-8). Buna g6re kontrol grubunda yer alan babaların çocuklarıyla iletişiminde herhangi bir değişim yaşanmadığı s6ylenebilir.

Deney grubunda yer alan babalara ve eşlerine uygulanan eğitim programı sonucunda programı değerlendirmelerine y6nelik İletişimi Becerileri Eğitim Programını Değerlendirme Formu’ uygulanmıştır. Analizler sonucu çıkan nitel bulgular da nicel bulguları destekler niteliktedir. Babalar uygulanan eğitim programının kendilerine olumlu

katkı sağladığını belirtmişlerdir. Babaların eğitim programının kendilerine olan katkısına yönelik verdikleri cevaplar çocuğuyla iyi iletişim kurma hakkında bilgi sahibi olmaya katkı, baba olarak kendini yeterli bulmaya ve kendine güvenmeye katkı, sakinlik ve öfke kontrolüne katkı, baba olmakla ilgili farkındalık kazanmaya katkı, baba olarak değerinin farkında varmaya katkı, tutumlarda değişime katkı şeklinde gruplandırılmıştır.

8 baba çocuğuyla iyi iletişim nasıl iletişim kuracaklarına yönelik bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. 6 baba bir baba olarak kendilerini daha yeterli bulduklarını ve kendilerine olan güvenlerinin arttığı ifade ederken 4 baba eskisinden daha sakin olduklarını ve öfkelerini kontrol etmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. 4 baba ise baba olmakla ilgili farkındalık kazandıklarını belirtmiş, 3 baba ise baba olarak kendilerini daha değerli hissetlerini ifade etmişlerdir. Son olarak 3 baba çocuklarına yönelik tutumlarının değiştiğini belirtmiştir.

Babaların eğitim programının çocuğuyla iletişimi açısından katkısına yönelik verdiği cevaplar baba ile çocuğun özel vakit geçirmesine katkı, baba ile çocuk arasındaki iletişime katkı, yaşanan çatışma durumlarının azalmasına yönelik katkı, anlayışlı ve sabırlı olmaya katkı, evde daha mutlu ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı ve problem çözmeye yönelik katkı şeklinde gruplandırılmıştır.

8 baba çocuklarıyla artık daha fazla özel vakit geçirdiğini, 9 baba çocuklarıyla arasındaki iletişimin çok daha iyi olduğunu ve 6 baba kurdukları olumlu iletişim sayesinde evde yaşanan çatışma durumlarının azaldığını belirtmişlerdir. 4 baba daha anlayışlı ve sabırlı olduklarını, 4 baba evde daha mutlu ve huzurlu bir ortam oluştuğunu belirtirken 4 baba programın çocuklarla yaşanan problemler çözüme noktasında faydalı olduğunu ifade etmiştir.

Babaların programın içeriğine yönelik sorulan soruya ilişkin görüşleri yeterli, faydalı, aktif katılım sağlamaya dönük uygulamaların olması, örneklerin yaşanan sorunları yansıtması, farklı konuların eklenmesi şeklinde gruplandırılmıştır. 10 baba programın içeriğinin yeterli ve faydalı olduğunu belirtmiştir. 6 baba programın aktif katılım sağlamaya dönük uygulamaların içermesinin de memnun olduklarını ve bu sayede sıkılmadıklarını, daha iyi öğrendiklerini ifade etmişlerdir. 5 baba örneklerin yaşanan

sorunlar üzerine olmasının çok faydalı olduğunu ve 2 baba ise programa farklı konuların da eklenebileceğini belirtmiştir.

Babalara programın süresine yönelik sorulan soruya ilişkin görüşleri yeterli ve uygun, daha uzun olmalı şeklinde gruplandırılmıştır. 9 baba programın süresini yeterli ve uygun bulmuştur. 3 baba ise programdan keyif aldıklarını ve programın süresinin daha uzun olabileceği yönünde görüş bildirmiştir.

Babalara programa yönelik önerileriyle ilgili sorulan soruya ilişkin görüşleri diğer babalar da katılmalı, çevresine programı tavsiye etme ve eşler de programa katılmalı şeklinde gruplandırılmıştır. 10 baba programdan diğer babaların da faydalanması gerektiğini belirtmiştir. 6 baba program çevresindekilere tavsiye ettiklerini ifade ederken 2 baba programa eşlerin de katılmasının daha faydalı olacağı görüşünü bildirmiştir.

Babaların eşlerine uygulanan ‘Etkili İletişimi Becerileri Eğitim Programı’nı Değerlendirme Anne Formu’ analiz sonuçlarına bakıldığında eşlerin programın faydalı olduğu görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Babaların eşlerinin program öncesinde programa yönelik görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar faydalı bir eğitim olduğunu düşünme, eşine programa katılmasına yönelik destek olma, katılımın devamlı olacağını düşünmeme şeklinde gruplandırılmıştır. 10 eş program önce programın faydalı olduklarını düşündüklerini belirtmiştir. 5 eş ise programın duyurusun gördüklerinde eşlerine programa katılmaya yönelik öneride bulduklarını ve desteklediklerini ifade etmiştir. 4 eş ise eşinin programa katılacağını söylediğinde bunun devamının gelmeyeceğini düşündüğü görüşünü ifade etmiştir.

Babaların eşlerinin programın eşine ne gibi katkılar sağladığına yönelik görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar anlayışlı davranma, öfke kontrolü ve çocuklarla ilgili daha fazla sorumluluk alma şeklinde gruplandırılmıştır. 8 eş, babaların çocuklarına karşı eskisinden daha anlayışlı davrandığını belirtmiştir. 6 eş ise eskiden eşinin daha öfkeli olduğunu, fevri tepkiler verdiğini ancak eğitimden sonra öfke kontrolünü daha iyi sağladığını ifade etmiştir. 5 eş ise çocuklarla ilgili sorumlulukları eskisinden daha çok eşyle paylaştıkları görüşünü belirtmişlerdir.

Babaların eşlerinin eğitim programının çocuklarıyla olan iletişimine katkısına yönelik katkıları ile ilgili görüşlerine ilişkin verdiği cevaplar baba-çocuk ilişkisine katkı, baba-çocuk arasındaki çatışmaların azalması ve çocuğuna vakit ayırma şeklinde gruplandırılmıştır. Eşlerin tümü program sonrasında çocuklarının babalarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğunu ifade etmiştir. 10 eş, çocuğu ve eşi arasındaki çatışmaların azaldığını belirtirken 7 eş ise eşlerinin artık çocuklarına daha çok vakit ayırdığı görüşünü bildirmiştir.

Bu sonuçlar ışığında deney grubunda yer alan babalara uygulanan 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın baba ile çocuk arasındaki iletişime olumlu katkı sağlamaya yönelik etkili olduğu, baba-çocuk arasındaki ilişkiyi geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca programın deney grubundaki babaların iletişim becerilerine olan etkisinin yanında babaların babalıkla ilgili farkındalık kazanması ve bir baba olarak önemini fark etmesi, çocuklarına daha çok zaman ayırmaları ve çocuklarıyla yaşadıkları çatışmaların azalmasında da etkisi olduğu söylenebilir.

5.3. Öneriler

Bu araştırmada babaların, babalık rollerini daha iyi algılamaları ve çocuklarıyla daha sağlıklı iletişim kurabilmelerine yardımcı olabilmek için babalara yönelik hazırlanan 'İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın baba-çocuk iletişimine etkisi araştırılmıştır. Deney grubu 12 ve kontrol grubu 12 kişi olmak üzere araştırmaya 24 baba dahil edilmiştir. İleride yapılacak olan araştırmalarda deney ve kontrol grupları genişletilerek daha fazla baba ile çalışma yapılabilir ve programın büyük gruplar üzerindeki etkisi araştırılabilir.

Bu araştırmada geliştirilmiş olan 'İletişim Becerileri Eğitim Programı' babaların babalık rolleri hakkında farkındalık kazanması ve çocuklarıyla daha iyi bir iletişim kurması amacıyla hazırlanmıştır. Program içeriği okullarda psikolojik danışmanların uygulayabileceği şekilde eklerde sunulmuştur. Hazırlanan bu program veya benzer içerikler okul çapında babalara yönelik seminerler ve atölye çalışmaları gibi çeşitli şekillerde sunulabilir. Ayrıca babalara yönelik destek gruplarının oluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu destek çalışmaları okullarda rehberlik servisleri tarafından planlanabilir.

Halk Eğitim Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak protokoller düzenlemesi yoluyla ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’nın yaygınlaştırılması sağlanabilir.

Okullarda çocuklarla ilgili yapılan görüşmelerde babaların da katılım sağlaması yönünde öğretmenlerin ve okul psikolojik danışmanlarının babaları cesaretlendirmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Babaların çocuklarıyla ilgili daha fazla sorumluluk alması, onların hayatına daha fazla katılım sağlaması yönünde yapılan görüşmeler ve eğitimlerin baba-çocuk iletişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma, Çanakkale ili Ayvacık ilçesinde yaşayan 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalarla sınırlı tutulmuştur. Gerekli uyarılama çalışmaları yapıldıktan sonra ‘İletişim Becerileri Eğitim Programı’ farklı yaş grubunda çocuğu olan babalara yönelik de uygulanarak programın etkililiği test edilebilir. Farklı yaş gruplarından çocukları olan babalara yönelik yapılacak olan araştırmalarda programın etkililiğini ölçmek için farklı ölçme araçları kullanılarak çocuklardan da veri toplanabilir.

Ayrıca literatürde 6-10 yaş aralığında çocuğu olan babalara yönelik yapılan çalışmaların az olduğu göz önünde bulundurulduğunda farklı sosyoekonomik düzeyde, farklı eğitim durumları olan değişik gruplar oluşturularak bu tarz eğitimlerin daha fazla babaya ulaşması sağlanabilir ve farklı gruplar üzerinde programın etkililiği test edilebilir.

Bu araştırmada nicel veriler elde etmek ve programın etkililiğini test etmek amacıyla ‘Ebeveynin Çocuğuyla İletişimi Ölçeği’ kullanılmıştır. Eğitim programının etkililiği test etmek için ileride yapılacak olan araştırmalarda bu konuyla ilgili yeni bir ölçme aracı geliştirilebilir.

Araştırmada uygulanan eğitimin sonunda babaların eşlerinin görüşü alınmış fakat programın çocuklara yönelik etkisine ilişkin veri toplanmamıştır. Hem anneye hem babaya farklı ölçme araçları uygulanarak programın baba ile çocuk arasındaki ilişki, sosyal beceri, nitelikli zaman geçirme, akademik başarıya etkisi gibi farklı değişkenler üzerinde etkisi olup olmadığına yönelik araştırma yapılabilir.

Bu alışmada İletişim Becerileri Eğitim Programı uygulandıktan sonra izleme çalışması yapılmamıştır. Uygulamadan bir süre sonra izleme testi yapılarak programın etkililiğinin kalıcılığına bakılabilir veya daha uzun süreli kalıcılığının ölçülebilmesi için boylamsal çalışmalar yapılabilir.

Yapılan alan yazın taramasında yurt dışında babaların eğitimini destekleyen bir çok kuruluşun olduğu görülmüştür. Türkiye’de de bu şekilde oluşturulacak olan bu tür topluluklar babaların çocukların hayatlarına aktif katılım sağlamalarına destek sağlayacak ve baba ile ocuk arasındaki iletişimi artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Ababay, S. (2016). What Happens When Fathers And Children Talk About Each Others Mental States İn Play? The Development Of Social Representations And Affect Regulation Capacity. Doktora Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Akgöz Aktaş, G. (2017). Baba Katılımı ve Çocuk Uyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi; Anne Bekçiliği ve Evlilik Uyumunun Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Alibeyoğlu, T. (2009). Baba Destek Programının (BADEP) Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Allen, S. and Daly, K. (2007). “The Effects Of Father İnvolvement: An Updated Research Summary of Evidence”. *Guelph, Canada: Centre for Families, Work & Well-being*. University of Guelph.
- Allen, S. M. and Hawkins, A. J. (1999). “Maternal Gatekeeping: Mothers’ Beliefs And Behaviors That İnhibit Greater Father İnvolvement İn Family Work”. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), 199.
- Amato, P.R. (1994). “Father-Child Relations, Mother-Child Relations, And Offspring Psychological Well-Being İn Early Adulthood”. *Journal Of Marriage and The Family*, 56(4), 1031–1042.
- Amato, P. R. and Rivera, F. (1999). “Paternal İnvolvement And Children's Behavior Problems”. *Journal of Marriage and the Family*, 61(2), 375-384.
- Aktaş, Y. (1993). *Baba Yoksunluğunun Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri, Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırma Semineri*. Ya-Pa Yayıncılık: Ankara.

Atmaca Koçak, A. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. İstanbul: AÇEV.

Aydın, A. (2003). *Baba Katılım Eğitiminin Babaların Katılım Düzeylerine Ve Babalık Rollerini Algılayışlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bahçivan, M. S. (2020). *Baba Katılımının Duygu Düzenleme Ve Kişilerarası Problemlerle Olan İlişkisinde Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Belsky, J. (1990). “Parental And Nonparental Child Care And Children's Socioemotional Development: A Decade In Review”. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 885-903.

Belsky, J. (1984). “The Determinants Of Parenting: A Process Model”. *Child Development*, 55(1), 83.

Bowlby, J. (1951). “Maternal Care And Mental Health”. *Geneva: World Health Organization*.

Bronstein, M.H. and Zlotnik, D. 2008. *Parenting Styles And Their Effects: Infant And Early Childhood Development*. M. M. Haith and J.B.Benson (ed.), Elsevier, 496-509, Oxford.

Bryan, D.L. ve Ajo, A.A. (1992). “The Role Perception Of African American Fathers”. *Social Work and Research Abstracts*, 28(3), 17–21.

Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, K.; Akgün, E.; Karadeniz, Ş.; Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Cabrera, N., Tamis LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). “Fatherhood In The Twenty-First Century”. *Child Development*, 71(1), 127-136.

- Cabrera, N. J., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H. ve Roggman, L. (2007). "Modeling The Dynamics Of Paternal Influences On Children Over The Life Course". *Applied Developmental Science*, 11(4), 185-189.
- Cabrera, N. J., Fitzgerald, H. E., Bradley, R. H. ve Roggman, L. (2014). "The Ecology Of Father-Child Relationships: An Expanded Model". *Journal of Family Theory & Review*, 6, 336–354.
- Call, J.J. (2002). "Finding The Extraordinary In The Ordinary". *Marriage and Families*, 7(1), 1-21.
- Cano, T. (2018). "A Matter Of Time: Father Involvement And Child, Cognitive Outcomes". *Journal of Marriage and Family*, 81(1), 1-21.
- Carlson, M. J. (2006). "Family Structure, Father Involvement and Adolescent Behavioral Outcomes". *Journal of Marriage and Family*, 68(1), 137–154.
- Cornille, T. A., Barlow, L. O., & Cleveland, A. D. (2006). "DADS Family Project: An Experiential Group Approach To Support Fathers In Their Relationships With Their Children". *Social Work with Groups*, 28(2), 41-57.
- Crouter, A.C., Perry-Jenkins, M., Huston, T.L. ve Mc Hale, S.M. (1987). "Processes Underlying Father Involvement In Dual-Earner And Single-Earner Families". *Developmental Psychology*, 23, 431-440.
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Papp, L. M. (2004). "Everyday Marital Conflict And Child Aggression". *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 32(2), 191-202.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İçimizdeki Çocuk*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Çağdaş, A. 2008. Anne-Baba-Çocuk İletişimi. Kök Yayıncılık: Ankara.

Çakır, S. G. (2012). *Psikolojik Danışma Gruplarında Etkinliklerin Kullanımı*. A. Demir, & S. Koydemir içinde, *Grupla Psikolojik Danışma* (s. 251-281). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çelik, S. B., Yılmaz, M. ve Dicle, A. N. (2011). Baba Eğitim Programının Baba Tutumlarına Ve Babalık Rolü Algısına Etkisi. *XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi*, İzmir.

Çoraklı, S. (2007). *Mutluluk ve Aile Bağları*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Davaslıgil, Ü. (1997). *Bebeklik Dönemi, Ana-Baba Okulu*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Daire, A.P., Greenidge, W.L., & Johnson, N. (2006a). *Parental Attitudes And Behaviors Of Participants In The Nurturing Fathers Program*. The University of Central Florida, Nurturing Father's Program. <http://nurturingfathers.com> sayfasından erişilmiştir.

Devoted Dads (t.y) hakkında Erişim adresi: (<https://wearedevoteddads.org/about-us/>).

Dumont, C. ve Paquette, D. (2013). “What About The Child's Tie To The Father? A New Insight Into Fathering, Father-Child Attachment, Children's Socio-Emotional Development And The Activation Relationship Theory”. *Early Child Development and Care*, 183(3-4), 430-446. doi: 10.1080/03004430.2012.711592.

Duran, A. (2010). Erkeksi Rollerin Baba Katılımı İle İlişkinin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Easterbrooks, M.A. and Goldberg, W.A. (1984). “Toddler Development In The Family: Impact Of Father Involvement And Parenting Characteristics”. *Child Development*, 55, 740–752.

- Egan, G. (1994). *Psikolojik Danışmaya Giriş*. Akkoyun F. (Çev). Ankara: Form Ofset.
- Ekşi, A., (1999). *Ben Hasta Değilim*. Nobel Tıp Kitabevleri: Ankara.
- Engle P.L and Breaux C. (1994). Is There A Fahter Instict? Fathers' Responsibility For Children. New York: The Population Council.
- Erdem, S. (2019). Baba Kimliğinin İnşasının Nesiller Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi: Sembolik Etkileşimci Bakış Açısıyla Nitel Bir İnceleme. Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Fagan, J. and Barnett, M. (2003). "The Relationship Between Maternal Gatekeeping, Paternal Competence, Mothers' Attitudes About The Father Role, And Father İnvolvement". *Journal Of Family Issues*, 24(8), 1020-1043.
- Fagan, J., and Iglesias, A. (1999). "Father İnvolvement Program Effects On Fathers, Father Figures, And Their Head Start Children: A Quasi-Experimental Study". *Early Childhood Research Quarterly*, 14(2), 243-269.
- Flori, E. and Buchanan, A. (2002). The Role of Father İnvolvement in Children's Later Mental Health. *Journal of Adolescence*, 26,63–78.
- Formoso, D., Gonzales, N. A., Barrera Jr, M., & Dumka, L. E. (2007). Interparental Relations, Maternal Employment, And Fathering İn Mexican American Families. *Journal of Marriage and Family*, 69(1), 26-39.
- Gottfried, A. E., Gottfried, A. W., & Bathurst, K. (1988). Maternal Employment, Family Environment, And Children's Development. *In Maternal employment and children's development*, Springer, Boston, MA. (pp. 11-58).
- Grossman, F. K., Pollack, W. S., & Golding, E. (1988). Fathers And Children: Predictingthe Quality And Quantity Of Fathering. *Developmental Psychology*, 24(1), 82.

Güngörmüş Özkardeş, O. (1986). Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi Ve Babasız Çocukların Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Güngörmüş Özkardeş, O. (2012). *Baba Olmak*. İstanbul: Remzi.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2011), *Ana-Baba Okulu*. Haluk Yavuzer (ed.), içinde: *Baba-Çocuk İlişkisi*. (ss. 448). Remzi Kitapevi, İstanbul.

Güngörmüş Özkardeş, O. (2018). *Baba Olmak*. (İkinci Baskı). Remzi Kitapevi.

Gürşimşek, I., Kefi, S., ve Girgin, G. (2007). “Okulöncesi Eğitime Babaların Katılım Düzeyi İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.

Harrison, K. (1997). “Parental Training For Incarcerated Fathers: Effects On Attitudes, Self- Esteem, And Children's Self-Perceptions”. *The Journal of Social Psychology*, 137(5), 588-593.

Hauser, O. (2012). Pushing Daddy Away? A Qualitative Study Of Maternal Gatekeeping. *Qualitative Sociology Review*, 8(1).

Hawkins, A.J., Bradford,K.P., Palkovitz, R., Christiansen, S.L., Day, R.D., & Call, V.R.A. (2002). “The Inventory Of Father Involvement: A Pilot Study Of A New Measure Of Father Involvement”. *The Journal of Men’s Studies*, 10(2), 183-196.

Hawkins, A. J., Palkovitz, R. (1999). “Beyond Ticks And Clicks: The Need For More Diverse And Broader Conceptualizations And Measures Of Father Involvement”. *The Journal of Men’s Studies*, 8(1), 11-32.

Jeynes, W. H. (2015). “A Meta-Analysis: The Relationship Between Father Involvement And Student Academic Achievement”. *Urban Education*, 50(4), 387-423.

Kocayörük, E., & Sümer, Z. (2009). “Baba Katılım Eğitiminin Aile İşlevlerine Ve Ergenlerin Akran İlişkilerine Etkisi”. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5(1), 3-17.

Kocayörük, E. (2011). *Etkili İletişim Becerileri*. Kriter Yayınları.

Kocayörük, E. (2016). *Ergen ve Çocuk Gelişiminde Baba Desteği ve Eğitimi*. Bilimsel Akademik Paradigma Yayınevi.

Koçak, A. A. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.

Kuzucu, Y. (1999). Babalarıyla Çatışma Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Ergenlerin Ve Babalarının Babalık Rolüne İlişkin Algılarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kwok, S. Y., Ling, C. C., Leung, C. L., & Li, J. C. (2012). “Fathering Self-Efficacy, Marital Satisfaction And Father Involvement In Hong Kong”. *Journal of Child and Family Studies*, 22(8), 1051-1060.

Ladd, G. W. 2000. “The Fourth R: Relationships As Risks And Resources Following Children's Transition To School”. *American Educational Research Association Division E Newsletter*, 19(1); 7-11.

Lamb, M.E. (1997). *Fathers and Child Development*. M.E. Lamb (Edt). *The Role Of The Father In Child Development*. John Wiley And Sons: New York.

Lamb, M.E. (1987). *The Father's Role: Cross-Cultural Perspectives*. Lawrence Erlbaum: New Jersey.

Lamb, M. E. (2000). “The History Of Research On Father Involvement: An Overview”. *Marriage & Family Review*, 29(2-3), 23-42.

- Lamb, M. E. (2004). *The Role Of The Father In Child Development*. (Third Edition). Inc. John Willey and Sons, 146 – 147
- Levant, R. F., & Doyle, G. F. (1983). “An Evaluation Of A Parent Education Program For Fathers Of School-Aged Children”. *Family Relations*, 32(1), 29-37.
- Lewin-Bizan, S. (2015). *24/7 Dad Program in Hawai‘i: Sample, Design, and Preliminary Results*. National Fatherhood Initiative: <https://cdn2.hubspot.net/hubfs/135704/247-Dad-Evaluation-Lewin-Bizan-06102015.pdf>
- Lewis, C., & Lamb, M. E. (2003). “Fathers’ Influences On Children’s Development: The Evidence From Two-Parent Families”. *European Journal Of Psychology Of Education*, 18(2), 211-228.
- Lynn, D.B. (1974). *The Father: His Role In Child Development*. Monterey, Brooks/Cole: California.
- MacDonald, C. (2009). *Gender Equality: Transforming Family Divisions Of Labor*. Meyers, M. And Gornick J. içinde *What’s Culture Got To Do With It? Mothering Ideologies As Barriers To Gender Equity.*, P.411-34.
- Magill Evans, J., Harrison, M. J., Rempel, G., & Slater, L. (2006). “Interventions With Fathers Of Young Children: Systematic Literature Review”. *Journal of Advanced Nursing*, 55(2), 248-264.
- Mc Bride, B.A. and Mc Bride, R.J. 1990. Rethinking The Role Of Fathers: Meeting Their Needs Through Support Programs. *Illinois Teacher*. 33; 89-93.
- McBride B.A., Mill, W. (1993). A Comparison Of Mother And Father Involvement With Their Preschool Age Children. *Early Childhood Research Quarterly*, 8, 457-477.

McWayne, C., Downer, J. T., Campos, R. ve Harris, R. D. (2013). ‘‘Father Involvement During Early Childhood And Its Association With Children’s Early Learning: A Metaanalysis’’. *Early Education & Development*, 24(6), 898–922.

Mezulis, A. H., Hyde, J. S., & Clark, R. (2004). ‘‘Father Involvement Moderates The Effect Of Maternal Depression During A Child's Infancy On Child Behavior Problems In Kindergarten’’. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 575.

Mintz, S. (1998). *From Patriarchy To Androgyny And Other Myths: Placing Men's Family Roles In Historical Perspective*. Booth, A. ve Crouter A.C (Eds.). *Men in Families: When Do They Get*. p. 3-30. Lawrence Erlbaum Associates Yayınları.

National Fatherhood Initiative (t.y.) hakkında erişim adresi:
<https://www.fatherhood.org/programs-and-resources>

Navaro, L. (2017). *Gerçekten Beni Duyuyor Musun?* (33. Baskı). Remzi Kitabevi.

Nettle, D. (2008). ‘‘Why Do Some Dads Get More Involved Than Others? Evidence From A Large British Cohort’’. *Evolution and Human Behavior*, 29(6), 416-423.

Nugent, J.K. (1991). ‘‘Cultural And Psychological Influences On The Father's Role In Infant Development’’. *Journal of Marriage and the Family*. 53 (2); 475-485

Onur, B. (2012). Ana Babalık: Kuram ve Araştırma. Sayıl, M. Ve Selçuk B. (Der.) içinde *Çocukluğun ve Çocuk Yetiştirme Tarihi*. s. 19-59.

Öz, İ. 2005. *Çocuk Ve İletişim*. KöK Yayıncılık. 124 s., Ankara.

Özgündüz, Ö. (2015). Baba Katılımı Eğitim Programının Baba Katılımına Ve Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Özkan, T. (2014). Çocuğu Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Babalara Uygulanan Baba Katılım Programının Baba Çocuk İlişkisi Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Parke, R. D. (1995). *Fathers And Families*. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook Of Parenting: Vol. 3. Status And Social Conditions Of Parenting* (Ss. 27-63). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Parke, R.D. (1981). *Fathers*. Harvard Üniversitesi Yayınları: Cambridge, Mass.
- Pedersen, F. A., Rubenstein, J. L. ve Yarrow, L. J. (1979). “Infant Development İn Father Absent Families”. *The Journal of Genetic Psychology*, 135(1), 51-61. doi:10.1080/00221325.1979.10533416
- Pleck, E. H., & Pleck, J. H. (1997). “Fatherhood İdeals İn The United States: Historical Dimensions”. *The Role Of The Father İn Child Development*, 3, 33-48.
- Punch, S. (2002). “Research With Children: The Same Or Different From Research With Adults?”. *Childhood*, 9(3), 321-341.
- Pearson, J., Thoennes, N., Davis, L., Venohr, J., Price, D., & Griffith, T. (2003). *OCSE Responsible Fatherhood Programs: Client Characteristics And Program Outcomes*. Denver, CO: Center For Policy Research.
- Pleck, J.H. (1997). *Paternal İnvolvement: Levels, Sources, And Consequences*. M.E. Lamb (Edt.). *Role Of The Father İn Child Development* (66–103). John Wiley and Sons: New York.
- Pleck, J. H. (2007). “Why Could Father İnvolvement Benefit Children? Theoretical Perspectives”. *Applied Development Science*, 11(4), 196-202.
- Raeburn, P. (2015). *Baba Olmak*. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

- Ramchandani, P. G., Domoney, J., Sethna, V., Psychogiou, L., Vlachos, H., & Murray, L. (2013). "Do Early Father-Infant Interactions Predict The Onset Of Externalising Behaviours In Young Children? Findings From A Longitudinal Cohort Study". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(1), 56-64
- Riley, R.W., Peterson, T.K., Moreno, M.G. And Goode, W.W. (2000). Strengthening Participation Of Fathers In Children's Learning And Devolepment, Father's Mother Involving Fathers In Children's Learning, A Kit For Educators And Other Professionals, USA.
- Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2008). "Fathers' Involvement And Children's Developmental Outcomes: A Systematic Review Of Longitudinal Studies". *Acta Paediatrica*, 97(2), 153-158.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yasa, S. (2007). "Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-438.
- Segrin C. and Flora, J. 2005. *Family Communication*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 496 p., London.
- Stolz, H. E., Barber, B. K., & Olsen, J. A. (2005). "Toward Disentangling Fathering And Mothering: An Assessment Of Relative Importance". *Journal of Marriage and Family*, 67(4), 1076-1092.
- Svanum, S., Bringle, R. G. ve McLaughlin, J. E. (1982). "Father Absence And Cognitive Performance In A Large Sample Of Six-To Eleven-Year-Old Children". *Child Development*, 53(1), 136-143. doi:10.2307/1129645
- Şahin, H. (2012). Beş- Altı Yaşlarında Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Taşkın, N. ve Erkan, S. 2009. “Babalara Verilen Eğitimin Babaların Çocuklarıyla İlgilenmelerine Etkisi: Deneysel Bir Çalışma”. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37; 136-148.
- Taşkın, N. (2011, Nisan-Mayıs-Haziran). Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar. *Eğitim-Bir-Sen Eğitime Bakış*, 7(20), 43-47.
- Tezel Şahin F. (1998). Destekleyici Eğitim Programlarının 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Babalar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. 2010. *Anne Baba Eğitimi Ve Okul Öncesinde Aile Katılımı*. Morpa Kültür Yayınları, 144 s., İstanbul.
- Thomas, D., Leicht, C., Hughes, C., Madigan, A., & Dowell, K. (2004). “Emerging Practices: In The Prevention Of Child Abuse And Neglect”. *USA: Department of Health and Human Services*.
- Torres, N., Verissimo, M., Monteiro, L., Ribeiro, O. ve Santos, A. J. (2014). “Domains Of Father İnvolvement, Social Competence And Problem Behavior İn Preschool Children”. *Journal of Family Studies*, 20(3), 188-203.
- Trahan, M. H. (2017). “Paternal Self-Efficacy And Father İnvolvement: A Bi-Directional Relationship”. *Psychology Of Men & Masculinity*, 19(4), 624.
- Tutkun, C. (2017). Fark Yaratan Babalar Eğitim Programının (FAYAB) Babaların Çocuklarıyla İlişkilerine, Tutumlarına Ve Baba Katılımına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uludağlı, N., P. (2017). “Baba Katılımında Etkili Faktörler Ve Baba Katılımının Baba, Anne Ve Çocuk Açısından Yararları”. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.

- Uzun, H. (2016). Baba Eğitim Programının Baba-Çocuk İlişisine Ve Anaokuluna Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, Ş. (2010). Babamın Çocuğu Çocuğumun Babası Olmak: 0-8 Yaş Aralığında Çocuğu Olan Babaların Ve Onların Babalarının Çocuk Bakımına Katılımının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünüvar, P. (2008). Babaların 3-6 Yaş Grubu Çocuklarıyla Geçirdikleri Zamanın Niteliğini Belirleme Ve Geliştirme. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Voltan-Acar, N. (2007). *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri* (3.baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Wakabayashi, T., Guskin, K. A., Watson, J., McGilly, K., & Klinger Jr, L. L. (2011). “The Parents As Teachers Promoting Responsible Fatherhood Project: Evaluation Of “Dads In The Mix,” An Exemplary Site”. *Parents as Teachers Fatherhood Case Report*. <http://www.aiu3.net> sitesinden erişilmiştir.
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S., & Harley, A. E. (2014). “Dads Tuning İn To Kids: Piloting A New Parenting Program Targeting Fathers’emotion Coaching Skills”. *Journal of Community Psychology*, 42(2), 162-168.
- Wilson, K. R., & Prior, M. R. (2011). “Father involvement and child well-being”. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 47(7), 405-407.
- Yalom, I. (2012). *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği*. içinde, 8.Bölüm Hastaların Seçimi (s. 280-286). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yeung, W. J. J. (2013). “Asian Fatherhood”. *Journal of Family Issues*, 34(2), 141–158.
<https://doi.org/10.1177/0192513X12461133>

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmazçetin, C. (2003). The Relation Between Father İnvolvement and Behavioral Problems Of Preadolescents. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Young Fathers Of Central Florida (t.y) hakkında Erişim adresi:
<http://youngfathersofcentralflorida.com/pages/services/>

Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.

EK-1

GENEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcı;

“İletişim Becerileri Eğitim Programının Baba-Çocuk İletişimi Üzerinde Etkisinin İncelenmesi” adlı araştırmanın amacı babaların, babalık rollerini daha iyi algılamaları ve çocuklarıyla iletişiminin niteliğini artırmaktır. Aşağıdaki soruları cevaplamanız araştırmaya ışık tutacak verilerin toplanmasına katkı sağlaması açısından önemlidir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmada kullanılacaktır.

Pınar BÖYÜKMEDAR

Yaşınız:

Çocuğunuzun Cinsiyeti: Kadın ( ) Erkek ( )

Sosyoekonomik Düzey:

( ) 2.001,00 TL – 2.500,00 TL	( ) 2.501,00 TL – 3.000,00 TL
( ) 3.001,00 TL – 4.000,00 TL	( ) 4.001,00 TL – 5.000,00 TL
( ) 5001,00 TL üzeri	

Eğitim Durumu:

İlkokul ( )
Ortaokul ( )
Lise ( )
Lisans ( )
Yüksek Lisans ( )

Mesleğiniz: .....

EK-2

EBEVEYNİN ÇOCUĞUYLA İLETİŞİMİ ÖLÇEĞİ

Değerli katılımcı;

“İletişim Becerileri Eğitim Programının Baba-Çocuk İletişimi Üzerinde Etkisinin İncelenmesi” adlı araştırmanın amacı babaların, babalık rollerini daha iyi algılamaları ve çocuklarıyla iletişiminin niteliğini artırmaktır. Aşağıdaki soruları cevaplamanız araştırmaya ışık tutacak verilerin toplanmasına katkı sağlaması açısından önemlidir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece araştırmada kullanılacaktır.

Aşağıda çocuğunuzla iletişiminiz hakkında bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduğunuzda size uygun gelen ‘her zaman’ , ‘sıklıkla’ , ‘bazen’ , ‘nadiren’ , ‘hiçbir zaman’ seçeneklerinden birini işaretleyiniz.

Pınar BÖYÜKMEDAR

		Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun sorumluluklarını yerine getirmesini kolaylaştırır					
2	Çocuğumun anlattığı konuların önemsiz olduğunu düşündüğümde genellikle şakaya vururum					
3	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onu disipline etmemi kolaylaştırır					
4	Kullandığım iletişim tarzı çocuğumun sınırlarını anlamasını kolaylaştırır					
5	Çocuğum için koyduğum kuralları onun anlayacağı şekilde açıklarım					
6	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne hissediyor olabileceğini anlarım					
7	Çocuğum yanlış bir davranış yaptığında bunu anlaması için onunla rahatça konuşurum					
8	Çocuğumla konuşurken genellikle kendimi ona öğüt verirken bulurum					

9	Bir durum hakkında gerçekten ne düşündüğümü çocuğumla paylaşıyorum					
10	Çocuğumu beni dinlemediğinde ona gözdağı vererek konuşurum					
11	Çocuğum düşüncelerini benimle paylaşır					
12	Çocuğumla iletişimimi aksatacak engelleri kullanmaktan kaçınırım					
13	Çocuğum duygularını benimle paylaşır					
14	Çocuğum canını sıkkan bir durum olunca bunu benimle paylaşabileceğini bilir					
15	Çocuğumu dinlerken başkalarını ona örnek gösteririm					
16	Çocuğumu dinlerim					
17	Çocuğuma bir sorumluluk verirken bunu ona en iyi şekilde ifade etmenin yollarını bilirim					
18	Çocuğumu fikirlerini ifade etmesi konusunda cesaretlendiririm					
19	Çocuğumla kurduğum iletişimin niteliği, onun motivasyonunu artırır					
20	Çocuğumla iletişim kurarken onun kişisel haklarına saygı duymaya özen gösteririm					
21	Çocuğum benimle her konuyu rahatça konuşur					
22	Çocuğumun fikirlerine değer veririm					
23	Çocuğumla iletişim kurarken içten olmaya çalışırım					
24	Çocuğumla iletişim kurarken potansiyelinin/yeteneklerinin getirdiği özelliklerine dikkat ederim					
25	Çocuğumla iletişim kurarken onun ne düşünüyor olabileceğini anlarım					
26	Çocuğumla iletişimimi geliştirmek için yapabileceklerimi araştırırım					
27	Çocuğumun konuşmak istediği konuyu dinlemek istemediğimde konuyu değiştiririm					

BABAMLA İLİŞKİM ÇALIŞMA SAYFASI EK-2

Bu form, siz değerli katılımcıların babalarıyla olan ilişkilerine ışık tutmak amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcılardan boş bırakılan cümleleri tamamlamaları beklenmektedir.

- Babamla ilişkimi ..... olarak değerlendirebilirim.
(İyi, kötü, orta düzey vb.)
- Babam iletişime ..... bir insandır. (açık/kapalı)
- Babamla ilişkimde en unutamadığım
şey.....
- Keşke ben oğlumun/kızımın yaşındayken babam bana
..... davranıyordu.
- Babam benim fikirlerimi genellikle .....
- Eklemek istediğiniz bir şey varsa ekleyebilirsiniz
.....
.....

EK-4

EV ÖDEVİ FORMU-1

Bir ebeveyn olarak çocuğumuzla doğru iletişim kurabilmenin ilk adımı kendimizi tanımaktır. Sizlerden şu soruların cevabını düşünerek aşağıdaki formu doldurmanız istenmektedir.

- Baba olarak çocuğunuzla iletişiminizde olumlu ve olumsuz olarak değerlendirebileceğiniz özellikler nelerdir?
- Hangi konular kendinizi iyi görüyorsunuz ?
- Çocukla iletişiminizde kendinizi eksik bulduğunuz noktalar nelerdir?
- Hatalı davrandığınızı düşündüğünüz yönleriniz var mı?

Bu formu lütfen kendinizi iyi hissettiğiniz, sakın bir zamanda doldurunuz.

Kızım/oglumla ilişkimde güçlü yanlarım	Kızım/oglumla ilişkimde zayıf yönlerim
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

EK-5

İLETİŞİM ENGELLERİ ÇALIŞMA SAYFASI

Bu form çocuğumuzla iletişim kurarken hangi iletişim engellerini kullandığımız hakkında farkındalık kazanmak için hazırlanmıştır. Lütfen aşağıda kullandığınızı düşündüğünüz cümleleri işaretleyiniz.

- Çocuğumla konuşurken genel olarak uzun cümleler kullanırım.
- Bir problemle karşılaştığımızda çocuğuma öğütler veririm.
- Sinirlendiğimde ‘Hep senin yüzünden!’ ,‘Sen zaten hep böylesin!’ gibi cümleler kullanırım.
- Aynı davranışları tekrar ettiğinde ‘Sana bu davranışı yapmaman gerektiğini kaç kere söylemeliyim?’ gibi sorular sorarım.
- Sabrımı taşırdığında ‘Bıktım senden!’ diye ona bağırırım.
- Çocuğuma gözdağı veririm.
- İstedğim bir davranışı yapması için onu sevdiği şeyleri elinden almakla tehdit ederim.
- Konuşmak istemediğim bir konuyla ilgili soru sorduğunda onu duymazdan gelip konuyu değiştiririm.
- ‘Hemen git ve odanı topla!’ gibi emir cümleleri kullanırım.

EK-6

EV ÖDEVİ FORMU-2

Değerli baba, bu oturumda çocuğumuzla iletişim kurarken ne gibi iletişim engelleri kullandığımızı fark etmeye çalıştık. Çocuğumuzu nasıl etkin dinleyeceğimizle ilgili çalışmalar yaptık. Şimdi güneşli ve güzel bir güne uyandığını hayal edelim. Oğlunla/kızınla iletişiminin çok iyi olduğunu düşünüyorsun. Neler değişmiş olabilir?

Ne olsaydı çocuğunuzla harika bir iletişiminiz olduğunu düşünürdünüz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EV ÖDEVİ FORMU-3

Değerli baba, bu oturumda çocuğumuzla iletişimimizde hangi dili kullandığımız ile ilgili farkındalık kazanmaya çalıştık. Çocuğumuza her konuda iletişime açık olduğumuz, onu olduğu gibi kabul ettiğimiz mesajlarını ona nasıl verebileceğimizle ilgili çalışmalar yaptık. Bu formu doldururken aşağıdaki soruları düşünerek çocuğunuzun sizi zorlayıcı davranışlarını listelemeniz beklenmektedir.

- Çocuğunuzla iletişim kurarken hangi konularda zorlanıyorsunuz?
- Çocuğunuzun sizi zorlayan davranışları nelerdir?'
- Hangi davranışları sabrınızı zorluyor?

*Oğlum/kızım.....
..... davrandığı zaman çok sinirliyorum.

*Oğlum/kızım.....
..... yaptığında kendimi bağırırken buluyorum.

*Oğlumun/kızımın
.....
..... bu davranışı ebeveyn olarak beni çok zorluyor.

*Oğlum/kızım.....
davrandığında kendimi baba olarak yetersiz hissediyorum.

Çocuğumun Beni Zorlayan Diğer Davranışları

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

ÇOCUĞUMLA İLETİŞİMDE YOL HARİTAM

Değerli baba, ebeveynlik uzun ve zorlu olduğu kadar bir o kadar da keyifli bir yolculuk. Eğitim süresince bu yolda ilerlerken sizin yolunuzu açacak bilgiler paylaşmaya çalıştık. Şimdi tüm bu bilgileri kullanarak çocuğumuzla iletişimimizde bize anahtar olacak bir yol haritası çıkaralım.

<p><u>Ebeveyn olarak gücünün farkında ol!</u></p> <p>Güçlü Yanlarım:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	<p><u>Çocuğumla daha etkili bir iletişim kurabilmek için kendime kattıklarım:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓
<p><u>Çocuğumla iletişim kurarken unutmamam gereken şeyler:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	<p><u>Çocuğumla iletişimimdeki hatalı olduğunu fark ettiğim yönlerim:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓
<p><u>Baba olarak kendime motivasyon cümlelerim:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ✓ ✓ ✓	

EK-9

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sayı : E-84026528-050.01.04-2100032086
Konu : Başvuru İncelenmesi

02.03.2021

Sayın Pınar BÖYÜKMEDAR

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2021-YÖNP-0091 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 25.02.2021 tarih ve 04/23 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR:23- Pınar BÖYÜKMEDAR'ın sorumlu yürütücülüğünü yaptığı "İletişim Becerileri Eğitim Programının Baba-Çocuk İletişimi Üzerinde Etkisinin İncelenmesi" başlıklı araştırmasının, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ
Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

